

8 Escenaris sobre el medi ambient i la
sostenibilitat a la Catalunya del 2010

Joan David Tàbara

INTRODUCCIÓ

La Fundació Jaume Bofill em demana que m'imagini els futurs propers relatius a les polítiques ambientals i de sostenibilitat de la Catalunya de l'any 2010 a partir d'un conjunt de supòsits que es plantegen en un estudi realitzat per la Comissió¹. Havent acceptat de bon grat aquest repte que, per altra banda, em semblava prou estimulant i difícil, en les línies que presento a continuació he intentat respectar el nombre d'escenaris i els pressupòsits de partida de cadascun d'ells, i que m'han vingut donats pels autors del treball i probablement serien diferents als que jo hauria triat si els hagués formulat des d'un bon començament. A la vegada, he procurat seguir l'estil força desimbolt i el format narratiu de l'informe original. Amb aquest plantejament, he situat les diferents històries a l'any 2010, tot relatant-les en passat i evitant a la vegada aportar excessives dades quantitatives, ja que en tot cas serien errònies. Val a dir que en confeccionar aquestes narratives he cregut oportú en algun moment de fer ús d'una certa ironia, i fins i tot –espero– del sentit de l'humor². L'objectiu d'utilitzar aquest recurs retòric no ha estat cap altre que intentar il·lustrar, i en alguns casos criticar, uns esdeveniments o tendències que en tot cas s'haurien d'entendre

1. G. Bertrand, *et al.* (1999).

2. Malgrat el risc evident de caure en una certa extravagància. No obstant, i com deia Freud (1960), la ironia i l'acudit són unes estratègies fonamentals per descobrir la veritat.

com a part de desenvolupaments hipotètics que tindrien un abast molt més ampli en el temps i en l'espai del que suposadament podria ocórrer estrictament dins de l'àmbit català en els propers deu anys.

Com és sabut, els escenaris no serveixen per *preveure* el futur, sinó més aviat per *inventar-lo*. Com a poderoses fonts intel·lectuals que serveixen per sintetitzar, aprofundir o criticar formes latents o possibles d'innovació i de canvi social, ens permeten imaginar situacions plausibles derivades de conjunts de suposicions distints, encara que no completament incompatibles³. D'aquesta manera, constitueixen uns instruments heurístics que ens ajuden a desvetllar diferents lògiques socials i, per contrast, a posar de relleu els possibles resultats il·lògics que es podrien produir si una sola d'aquestes tendències s'acabés per imposar sobre les altres o es portés a les seves últimes conseqüències. La construcció d'escenaris ens permet observar l'existència d'una pluralitat de racionalitats en joc en una mateixa situació i els perills que una sola domini i s'erigeixi com a forma única de pensament o d'estructuració social. Altrament dit, els escenaris no són tant instruments per pensar el futur com per pensar *el present*.

Les qüestions de medi ambient i de sostenibilitat no són cap excepció a aquesta regla. No hi ha un sol futur ambiental, ni un sol camí vers la sostenibilitat, ni tant sols una sola ideologia o una sola racionalitat ecològica que ens dicti unívocament com hauria de ser la societat sostenible. En els discursos i les pràctiques *ambientalistes* o *sostenibilistes* (per utilitzar uns termes més amplis que els d'*ecologistes* o *conservacionistes*) hi conflueixen una pluralitat de visions, d'agents i d'estratègies que responen a una multitud d'interessos i de valors que a la vegada donen lloc a resultats molt diversos. Per aquest motiu, he procurat recollir dins de cadascun dels escenaris i de la manera més àmplia possible aquesta multiplicitat de fenòmens no com un catàleg complet i molt menys predictiu (sinó solament indicatiu) del ventall de les hipotètiques possibilitats de configuració social en la Catalunya del 2010. Al

.....
 3. Vegeu M. Asselt van, *et al.* (2001); i J. R. Ravetz (1997), i pel cas del tractament d'aquesta metodologia en aspectes de sostenibilitat, M. Asselt, van, *et al.* (1998); EEA (2001) i M. Marien (1998). Una visió sintètica i audaç dels trets d'una possible societat sostenible pot veure's a L. W. Milbrath (1996).

final de la segona secció, s'adjunten un conjunt de taules il·lustratives més extenses que pretenen complementar aquestes narratives i mostrar amb major detall la variabilitat dels descriptors que podrien acabar per definir cadascun d'aquests futurs. L'objectiu d'aquestes taules no és cap altre que proveir un suport addicional per a l'anàlisi integrat –l'únic possible en matèria ambiental i de sostenibilitat– en un camp extremadament complex i incert i on els excessius reduccionismes acostumen a ser tan freqüents⁴. Així doncs, en les següents línies he cregut més interessant concentrar-me en la confecció dels diferents escenaris i obviar el repàs de la xarxa d'actors i de polítiques que actualment es troben presents a Catalunya. Una raó addicional que m'ha portat a adoptar aquesta postura és el fet que els supòsits de partida proveïts per la Comissió per a cadascun d'aquests escenaris no s'ajusta a cap de les situacions que ara presenciem a Catalunya. Encara més, per a la confecció d'aquests futurs no és estrictament necessari haver de partir d'una descripció detallada de la realitat actual d'un present que es fonamenta en altres pressupòsits (la qual cosa suposaria afegir un altre escenari, potser el més *probable* i *realista*)⁵.

En efecte, aquestes *cartes des del futur* no representen desenvolupaments hipotètics excloents entre ells (un mateix fenomen o procés es podria donar en diversos escenaris), ni exhaustius (no he pretès esmentar la totalitat de situacions que es podrien produir, sinó les més representatives), ni en cap cas uns són més probables que altres. En realitat, si d'alguna cosa podem estar-ne ben segurs i amb tota probabilitat, és que cap d'aquestes situacions es produirà en el futur, o altrament dit, que cap d'elles es produirà en les formes que ara ens podem imaginar. Com a molt, podem encetar una discussió a partir de la crítica implícita o de les noves opcions plantejades per inten-

4. És del tot impossible, a més de contraproductiu, imaginar de manera separada el futur de les polítiques ambientals i de les accions per millorar la sostenibilitat a Catalunya de l'estat *real* del medi ambient i de les condicions *reals* que fan sostenible un desenvolupament a llarg termini basat en paràmetres com la qualitat, la seguretat o l'equitat intergeneracional. És per aquest motiu que tant en les narratives com a les taules s'han inclòs referències a ambdues classes d'aspectes, els reals i els socialment o políticament construïts.

5. Per a un balanç fet a finals dels noranta sobre el medi ambient a Catalunya des de la perspectiva social, v. D. Tàbara (1998); i sobre les intencions de la Comissió Europea en matèria ambiental pels propers 10 anys, v. European Commission (2001).

tar orientar l'estratègia de canvi social vers una o altra direcció amb l'esperança d'assolir o evitar determinats resultats, que en tot cas estaran sempre subjectes a la contingència. De fet, tal i com es va veure amb els esdeveniments de setembre de 2001, el futur immediat sempre estarà subjecte a sorpreses i l'esdevenidor sempre serà molt més divers, molt més complex, i molt més dens del que ara podem imaginar.

EL MEDI AMBIENT, LA POLÍTICA AMBIENTAL I LA SOSTENIBILITAT A CATALUNYA L'ANY 2010 SEGONS ELS CINC ESCENARIS

Els mercats triomfants

Ara, al final de la dècada dels anys deu, els suposats *principis de lliure mercat* s'han acabat imposant de manera generalitzada al nucli de les societats occidentals, i s'han estès fins arribar al conjunt de l'economia global. El món de l'any 2010 és un món de *model únic*, que tendeix a la universalització dels valors, de les necessitats i de l'estil de vida occidentals altament consumidors de recursos naturals i generadors de contaminació. La política internacional basada en l'avenç de la utopia creixementista –creure que més de sis bilions i mig de persones podien tenir accés als nivells de consum propis de l'*American way of life*– unida a la filosofia predominant del *Govern per part del mercat* ha tingut unes conseqüències desastroses per als ecosistemes regionals i globals. Durant els darrers 10 anys, el reduccionisme i la competitivitat econòmics han anat prenent un paper predominant i s'han descuidat gairebé del tot altres qüestions fonamentals per a la fàbrica de la societat, com són els aspectes socials i ambientals. A Europa, de la mateixa manera que a Catalunya, els estats i les agències governamentals s'han anat debilitant i desorganitzant any rere any fins al punt que, finalment, han estat totalment incapaces de proveir els serveis bàsics de benestar i seguretat socials i ambientals que existien a finals del segle vint. El resultat inevitable ha estat l'acceleració d'un creixent procés de *subdesenvolupament insostenible* que ha seguit traspasant, al final de la dècada, el problema ambiental –cada vegada més greu i irreversible– a la generació següent. Segons un crític i famós columnista del *The New York Times*, el lema que millor defineix els nous temps és: “no penseu en les generacions futures, elles ja pensaran en nosaltres...”

Davant la nova situació global, els actors socials, tant individuals com organitzats, públics o privats, no han tingut cap altra opció que la de *competir o morir*. A la pràctica això ha derivat en la inversió de gairebé tots els mitjans socials disponibles –polítics, tecnològics i fins i tot educatius– a l'any 2010 al servei de les noves demandes del mercat. Les universitats, per exemple, han signat convenis amb les grans empreses de la biotecnologia i de la informàtica a fi de poder garantir l'expansió dels seus mercats en una economia (no una societat) que ara es basa en el *coneixement* (per consumir). Les noves tecnologies de la informació, per exemple, s'han utilitzat principalment per multiplicar i satisfer unes *necessitats* que han augmentat exponencialment. I per la seva banda, els governs –tant locals com estatals– solament han pogut respondre a aquesta explosió del mercat intentant trobar formes corporativistes de col·laboració amb les grans multinacionals per la provisió d'una insaciable demanda per part dels ciutadans, ara convertits en uns mers consumidors.

No obstant això, i al contrari del que es podria haver esperat fa uns anys, el discurs ecologista internacional no ha desaparegut del tot. Ideològicament, no a la pràctica, és clar, s'ha imposat una interpretació barroera de *l'ecologisme liberal*, i s'ha utilitzat estratègicament per defensar uns suposats principis de la *llibertat natural* que pretenen justificar políticament accions que ben poc tenen a veure amb la conservació de l'entorn o la millora de la sostenibilitat. De fet, el mateix èxit de l'expansió dels mercats ha estat possible gràcies a l'habilitat de les grans empreses, amb l'ajut explícit de l'Administració, d'incorporar i fomentar determinats aspectes *verdosos* en els processos de producció i consum, del màrqueting i de la imatge. Al llarg d'aquest període, l'analfabetisme i el cinisme ambientals han estat desorbitats. Arreu ha proliferat un nou llenguatge, basat en els discursos simbòlics i funcionalistes de les corporacions transnacionals i els mitjans de comunicació, que pretenen integrar pols completament contradictoris en matèria ambiental. Sobresurten, per exemple, la cascada d'anuncis i la propaganda empresarial sobre els nous *cotxes ecològics*, els avantatges de la *benzina verda*, de la *intensificació sostenible de l'agricultura*, o fins i tot dels *organismes modificats genèticament produïts de manera sostenible*. Davant de tanta confusió ideològica els governs han optat per defensar un *laissez-faire* ecològic general, tot confiant la política ambiental a *la mà invisible de les lleis naturals...* del mercat. Segons el darrer i gran *best-seller* *The Free Natural Market*, catecisme inter-

nacional dels ecologistes liberals publicat el 2008, amb les noves mesures liberitzadores Global 2010 establertes a la darrera ronda de l'Organització Mundial del Comerç, serà possible quadruplicar l'eficàcia en l'ús de recursos naturals i reduir a la meitat la contaminació mitjançant el lliure mercat, ja que la producció acabarà situant-se en aquelles zones on els recursos són més abundants i la seva producció comporti un menor cost energètic i ambiental. (No obstant això, encara queda alguna veu crítica amb poca presència mediàtica que argumenta que aquests principis segueixen ignorant els costos ambientals de la distribució de recursos).

Per la seva part, a Catalunya, la privatització dels serveis de millora ambiental ha resultat en l'aparició d'una munió d'instruments d'intervenció pública i la formació de nous actors socials orientats a l'obtenció de notables guanys de l'explotació privada de béns ambientals, molts dels quals antany eren de gestió, d'accés o de propietat públiques. Ara per ara, al 2010, per accedir a la major part dels espais de l'antic Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN) cal abonar els respectius imports d'entrada. La comptabilitat d'ecogestió, que valora l'actuació ambiental de l'empresa en unitats monetàries i permet decidir les accions ambientals en funció de criteris de rendibilitat econòmica, s'ha estès molt ràpidament en els darrers anys, i fins i tot, no solament és utilitzada per un gran nombre de grans companyies, sinó també per part de la mateixa Administració. Igualment, la major part de la política ambiental catalana actual es realitza mitjançant acords voluntaris amb empreses multinacionals, l'exigència o el control dels quals per part de l'Administració o els ciutadans és gairebé impossible de portar a terme. Les grans consultories internacionals (com *Vaginse'n & Consultin*, que han acabat fent totes les Agendes Locals 21 de Catalunya) dominen ja tota la política ambiental catalana, de tal manera que el Departament de Medi Ambient, ara molt minvat, ha acabat per externalitzar la major part de les seves funcions, ara pràcticament confinades a exercir una certa presència mediàtica en períodes electorals i en dies *ecofestius* (e.g. dia de l'arbre, dels ocells o de la resurrecció de la sardina).

Tanmateix, l'increment del malestar, de la contaminació i del nombre de riscos relacionats amb el medi ambient s'han multiplicat arreu, a conseqüència d'haver compromès notablement la seguretat dels sistemes de producció, de distribució i de consum

a canvi d'obtenir una major rendibilitat. Així, per exemple, els responsables de l'Aeroport del Prat celebren enguany que s'hagi assolit el rècord estival de cinc milions de passatgers al mes, equiparant-se a les ciutats asiàtiques com Taiwan i Singapur. Això no obstant, el nombre de càncers de pulmó i de persones amb problemes d'estrès i d'oïda al municipi del Prat del Llobregat s'ha multiplicat per quinze en els darrers 10 anys. Ara ja pocs recorden quan la cinquena pista de l'aeroport era un delta i hi havia aguaites per a l'observació d'ocells: l'any 2006 un gabinet privat de reconegut prestigi va escriure un informe molt creïble que demostrava la idoneïtat ecològica (es va oblidar de la social) de transportar els aiguamolls del Llobregat cap a la Tordera. De la mateixa manera, la qualitat de les platges catalanes, ara força malmesa, solament queda garantida en aquelles poques platges allunyades dels grans nuclis urbans o de la infinitat de ports esportius en funcionament i que tenen un caràcter privat, exclusiu i disposen de sistemes propis de neteja. El parc automobilístic a Catalunya també ha augmentat molt (especialment després dels darrers accidents al metro i als trens de rodalies), fins arribar gairebé a un volum total a l'entorn dels cinc milions de vehicles en funcionament, dels quals més de la meitat circulen per l'Àrea Metropolitana de Barcelona. La qualitat de l'aire s'ha deteriorat greument, i l'Ajuntament ha hagut d'incrementar les seves campanyes, sobretot dirigides als nens i a la gent gran, per tal que prenguin les degudes precaucions i no surtin de casa si no és del tot necessari durant els dies, cada vegada més freqüents, de fort *smog*. La situació es veu agreujada per la minvada capacitat del consistori i de la Generalitat per portar a terme unes ITV eficients a causa de l'obsolescència de la maquinària, la debilitada capacitat de l'Administració, i els continus conflictes dels treballadors d'aquestes instal·lacions.

Així doncs, en els darrers deu anys, davant del deteriorament de la qualitat ambiental i social de les grans ciutats, i en especial de Barcelona i rodalies – unit a l'increment de renda de les classes més benestants –, s'ha produït una emigració massiva de la població urbana cap a àrees de la perifèria. La pressió urbanitzadora ha estat tan forta, les expectatives de guanys especulatius tan elevades, i els governs locals tan dèbils i poc fiscalitzats per la ciutadania, que els ajuntaments de la tercera corona no han fet altre cosa que autoritzar contínuament noves edificacions en espais que abans eren considerats indrets no urbanitzables o fins i tot, compresos dins del PEIN. Això

ha incrementat els riscos d'incendis dels parcs de la Diputació de Barcelona, ara molt abandonats i mal gestionats, dels quals més de la meitat ja han sucumbit a les flames en els darrers cinc anys.

Pel que fa a la política electoral, Catalunya segueix a l'any 2010 sense tenir cap partit ecologista consistent. De fet, i segons les darreres enquestes, el 80% de la gent creu que encara que aquestes formacions polítiques estiguessin al Parlament, tampoc podrien arribar a fer res per revertir la present situació. Les poques associacions conservacionistes que encara queden al país, continuen essent liderades pels mateixos dirigents que fa una dècada, tots ells ja amb edats que ratllen els seixanta anys. Les universitats ja fa molts anys que van paraitzar els estudis de ciències ambientals, i els pocs que queden es dediquen a matèries com l'ecodisseny, el màrqueting ecològic, o la implementació de les ISO14001, donat que s'ha provat sobradament que aquestes matèries tenen efectes molt positius sobre les vendes dels productes catalans enfront dels competidors *no ecològics* procedents de països del Tercer Món. Així doncs, el consumerisme verd es converteix en una de les poques opcions d'*acció ambiental* per part del públic, donada la desvertebració i desconfiança social dels ciutadans davant de les institucions polítiques en general.

Per altra banda, solament ha estat possible donar abast a la desorbitada demanda de recursos naturals, d'aigua i d'energia per part dels consumidors de Catalunya gràcies a la penetració d'empreses multinacionals que treballen amb creixents economies d'escala i també gràcies a l'acabament d'infraestructures faraòniques, com foren les ampliacions del port i de l'aeroport de Barcelona, el transvasament d'aigua del Roine o la construcció de la segona superincineradora del Prat. Ara, Barcelona es vanagloria de comptar amb el port que absorbeix més trànsit intercontinental lúdic i industrial de la Mediterrània. Malauradament, però, la Generalitat ha hagut de prohibir la venda de peix de la costa, a causa dels continus accidents i vessaments de petroli derivats del moviment tan intens de vaixells i el vessament continu i descontrolat als rius dels fangs de les incineradores i de residus de tota mena. A la vegada, i per les mateixes raons (a les que cal afegir l'increment de plagues de meduses i d'algues roges), els ajuntaments de tot o part del litoral proper al port, incloent-t'hi la mateixa ciutat comtal, han hagut de prohibir el bany al públic per raons de salubritat.

Específicament i pel que fa al consum d'energia, les multinacionals de les energies renovables (com Alenco-BP, dedicada principalment a l'aprofitament del sol i del vent) han format un consorci amb European Petroleum que garanteix l'abastament conjunt d'electricitat i de benzina per a Catalunya almenys durant els propers 10 anys a preus molt competitiu. No obstant això, i malgrat les noves infraestructures hidràuliques, l'aigua s'ha convertit en un bé molt car, donat que la construcció del sistema de canonades procedents de França ha estat finançat amb diner privat. Ara per ara, moltes de les fonts de Barcelona solament funcionen en diades molt senyalades i amb previ acord del pagament de quotes establertes entre els veïns.

En definitiva, doncs, en el cas de Catalunya, al llarg de la passada dècada i el conjunt d'indicadors ambientals i de sostenibilitat han empitjorat notablement, excepte en aquells sectors i en aquells *oasis* reservats a la gent benestant, on ha estat possible implementar mecanismes de mercat i comprar qualitat i seguretat ambientals. El consum de recursos naturals i d'energia ha continuat pujant a uns costos relativament alts però menors a l'increment de la renda i dels preus, per la qual cosa, i a causa del comportament d'aquestes demandes (especialment en sectors com el transport o el turisme), qualsevol intent per a una utilització més ecològicament racional dels recursos ha fracassat. La conservació de les zones naturals que encara queden ha estat en part possible gràcies a la seva privatització, tot i que això ha provocat una intensa fragmentació i forta disminució respecte de la que hi havia a finals del s. XX. L'acabament d'algunes de les grans infraestructures de transport en els seus plans més megalòmans, com ha estat l'aeroport i el port de Barcelona i de Tarragona, juntament amb la construcció del nou *eix lateral* ha accelerat tant la degradació ambiental del litoral com la completa transformació del món rural a l'interior de Catalunya. Paral·lelament, s'ha produït una reducció dràstica del pressupost del Departament de Medi Ambient així com de les seves competències, moltes de les quals han passat als departaments d'Indústria, Comerç i de Turisme. Amb tot, un comitè molt reduït i selecte d'experts en desenvolupament sostenible (tot sigui dit, d'avançada edat) encara aconsella de manera tancada, simbòlica i tecnocràtica les engrunes del que queda d'una política ambiental catalana molt debilitada, reservada a netejar i minimitzar *a posteriori* els impactes més urgents d'una activitat econòmica frenètica i fora de control.

Les cent flors

“El Govern ha perdut el control del govern!”, “les multinacionals han mort!”, “visca les ONG!”... Amb aquests crits conclouïen a l'uníson el conjunt de presidents la coalició d'associacions no governamentals catalanes “Per un Món Sostenible”, reunides a Sabadell el maig del 2010. Aquesta coalició ha arribat a aplegar més de sis mil organitzacions locals de tota mena unides sota l'ideal de la sostenibilitat. Davant d'uns nivells de participació ciutadana mai vistos anteriorment, alguns ja parlen de la *Segona Renaixença Catalana*, la *Sostenibilista*. Amb tot, però, aquest optimisme i vitalitat que experimenta la ciutadania al nostre país contrasta amb l'apatia i ineficàcia general de les administracions tant a la Unió Europea com a Catalunya per canalitzar aquest potencial de canvi vers el reforçament d'unes institucions que facin veritablement sostenible i a llarg termini les noves iniciatives d'integració ecològica, social i econòmica en l'àmbit nacional. A més, sembla com si algunes comarques de Catalunya haguessin preferit quedar-se completament al marge d'aquesta revolució cultural i política i romandre passivament en la recreació del mite ruralista de “la caseta i l'hortet”.

La societat catalana, doncs, evoluciona de manera dual, procés que és a la vegada resultat de diferents factors i que es fa palès de maneres distintes. Per una part, l'emergència d'una societat civil virtual global, facilitada per l'enorme avenç en les noves tecnologies de la informació, va permetre desvetllar i aturar tot un conjunt d'irregularitats i delictes flagrants contra els drets humans i el medi ambient que les multinacionals realitzaven de manera continuada en les seves operacions d'expansió de mercats. Després de les dures sentències dictades pel Tribunal Internacional de Justícia el 2009 que, entre altres coses, van obligar a dividir les 500 empreses més grans del món, a fer efectiu el pagament de fortes sancions a les que van vulnerar les lleis a favor de la microcompetència de mercat, o a inspeccionar per part d'advocats independents experts en drets civils i ambientals els consells de direcció de les multinacionals, ara el món entra en una situació completament diferent a la que havíem vist fins ara: en el 2010, la comunicació econòmica i comercial pràcticament ha desaparegut, un nombre creixent d'individus que abans eren uns mers consumidors ara comencen a ser ciutadans participatius i conscients dels problemes socials i ambien-

tals (malgrat que no voten ni participen en el sistema electoral) i els governs nacionals i regionals s'han alliberat en bona part de la tutela de les grans multinacionals (encara que això no s'ha traduït en una major eficiència de l'Administració).

Per tant, l'atomització de l'activitat econòmica, unida a la inoperància de l'Administració i la nova actitud cívica localista per part del públic, ha portat a la creença generalitzada que en el segle XXI els governs són cada vegada més innecessaris per resoldre els problemes col·lectius. En el cas de l'Administració ambiental catalana, aquesta ha estat completament incapaç de crear el nou Departament per a la Sostenibilitat que tant demanava la ciutadania. El vell Departament de Medi Ambient, encara en funcions, continua promovent la construcció de depuradores i altres infraestructures de final de canonada (reparadores o minimitzadores de l'impacte *a posteriori*) enlloc de portar a terme una decidida política de prevenció dels problemes ambientals abans que aquests es produeixin. De fet, les idees relatives a la integració ecològica, social i econòmica, desenvolupades ja fa més de vint anys, mai acabaren d'entrar en els plantejaments reals de la política catalana. Àrees com l'energia nuclear o el transport segueixen estant en mans de conselleries apartades del missatge ambiental i sostenibilista. En general, durant tots aquests anys, s'ha optat per esperar i mirar, tot actuant de manera reactiva al reguitzell de desastres ambientals que haurien pogut evitar-se mitjançant la participació proactiva de l'Administració i la seva coordinació amb el conjunt dels nous actors socials.

Atès que el nivell de confiança en les institucions públiques es troba sota mínims, també l'abstenció en les darreres conteses electorals ha arribat a assolir percentatges alarmants, situació que ha afectat els partits ecologistes, encara inexistents. Això no obstant, s'ha compensat, en certa manera, amb la proliferació de noves formes de reivindicació ciutadana molt diferents, imaginatives i alternatives al sistema electoral, ara molt deslegitimat. Un exemple d'aquestes noves vies d'acció és el fort increment d'"insumisos tributaris per raons de sostenibilitat", els quals han arribat ja a superar el trenta per cent de la població. Es tracta de persones que es neguen a participar amb els seus impostos en el finançament dels exèrcits, de centrals nuclears, o fins i tot de les autopistes, aeroports o aparcaments municipals. Davant d'aquesta amenaçadora desobediència civil, i a fi de també contribuir a recuperar una mica la

malmesa confiança de la població en l'organització de l'Estat, l'Agència Tributària està pensant de fer dues classes de declaracions de renda i d'impost de societats: una pels sostenibilistes i una altra pels creixementistes (és a dir, els que encara tenen fe amb el *business as usual*).

Aquesta forta embranzida a l'activitat cívica, local i alternativa s'ha traduït també en un conjunt d'accions orientades a allargar la durabilitat dels productes de consum, utilitzar les fonts d'energia local, reduir els residus de tota mena, incrementar la utilització comuna de béns fins ara d'ús privat –com els automòbils o les rentadores–, o fomentar la reutilització i capitalització intergeneracional de patrimonis com la vivenda. Així, l'Associació Catalana per una Construcció i Urbanisme Sostenibles, ha signat un acord amb La Caixa Verda de Crèdit Local per a la construcció de trenta illes ecològiques al Poble Nou de Barcelona. Aquests conjunts residencials compten amb tot un seguit de serveis comunitaris que eviten la generació i el transport de molts residus, milloren l'eficiència en l'ús de recursos i fomenten molt positivament el sentiment comunitari i de pertinença al barri. A més, entrar a viure en aquests pisos, que són de gran qualitat i durabilitat, costa la meitat que els altres, donat que es poden finançar amb crèdits molt assequibles de fins a 100 anys dividits en 4 quotes de 25 i que poden ser traspassades de generació en generació sense pèrdues econòmiques ni per part de la Caixa Verda ni per part dels propietaris. Per altra banda, aquest procés ha estat unit a una major descentralització en la producció d'energia, sobretot a través de la creació d'autogeneradors familiars captadors de vent i sol als nous *ecobarris*. De fet, aquesta descentralització energètica s'ha estès a bona part dels habitatges de Catalunya, i ha estat indirectament afavorida per l'estancament del comerç mundial i l'increment dels preus dels combustibles fòssils (principalment petroli i gas).

Aital transformació social també s'està traduint en canvis substantius en els estils de vida dels ciutadans catalans, els qual es mostren cada vegada més preocupats per aconseguir una alimentació saludable basada en productes derivats de l'agricultura biològica, i que sobretot hagin estat obtinguts localment. Les darreres manifestacions dirigides contra Monsanto, Novartis, Kellogs, o altres multinacionals que fabriquen o utilitzen organismes transgènics en els seus productes, així com la creació de

nombrosos *mercats d'autosuficiència* basats en el bescanvi d'aliments de produccions pròpies, mostren el creixent rebuig a tot allò que suposi la introducció de les empreses multinacionals o la importació intercontinental de mercaderies en el sector agroalimentari. Per aquests motius, s'ha limitat la comercialització d'una enorme quantitat d'aliments procedents d'Àsia i Amèrica, com és el peix o el marisc congelats, la fruita o la verdura fresques, els cereals, i en especial la soja i el blat de moro transgènics. Tot això ha obert noves oportunitats per al desenvolupament econòmic de les zones rurals, que ara reben menys competència dels mercats llunyans. Per aquest motiu, molta gent està abandonant la ciutat per començar a dedicar-se a l'agricultura i la ramaderia ecològiques, els productes de les quals tenen una gran sortida en els nous mercats locals d'autosuficiència.

Finalment, i pel que fa a l'evolució *real* en l'estat del medi ambient, val a dir que aquest també ha seguit un desenvolupament dual. Si bé en algunes àrees de Catalunya hom pot observar notables avenços molt localitzats, com ha estat el cas dels sectors de l'agricultura o la ramaderia, en canvi, en altres, i en especial en aquells aspectes que requerien la col·laboració d'un bon nombre d'institucions públiques i privades en l'àmbit europeu i català, les coses han anat indubtablement pitjor. Moltes persones critiquen que tot aquest moviment ciutadà al llarg de la darrera dècada ha respost més aviat a una *racionalitat emocional* i de caràcter comunitarista que a una *racionalitat instrumental* dirigida a solucionar de manera efectiva els problemes ambientals i de sostenibilitat que s'han plantejat. En realitat, i malgrat la miríada d'inquietuds i de manifestacions per part del públic sobre aquestes qüestions, la ciutadania no s'ha acabat mai de trobar les formes adequades per articular les seves demandes i per proposar accions clares i contundents per tot el territori català. Quan es tractava de proposar mesures en aquest sentit, tot eren paraules grandiloqüents i bones intencions, que han acabat, però, en el no-res quan en la seva implementació era necessària la intervenció d'una institució potent, com una empresa multinacional o la mateixa Administració. Certament, avui en dia tots vivim en una Catalunya molt més ineficaç i rural que en la que vivíem a finals del s. XX, encara que molt més amable, molt més relaxada i on hem redescobert els valors profunds del nostre poble, del nostre barri, i fins i tot, dels nostres veïns...

Les responsabilitats compartides

“El treball per temps és esclavitud, recuperem la llibertat!”. Aquest és el lema utilitzat en les darreres conferències sobre Temps i Sostenibilitat al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona que resumeix bona part de les noves inquietuds presents en la reorganització del mercat i del treball de la societat catalana a finals dels anys deu.⁶ Les noves iniciatives per a la reforma laboral promouen la reducció al mínim del treball per hores a fi que sigui substituït, amb els mateixos avantatges socials, pel treball a preu fet. Els darrers estudis de l'Institut de Recerca Social per la Llibertat, la Responsabilitat i la Sostenibilitat (IRSLRS) han demostrat que les persones que treballen a preu fet i/o de manera liberal no solament treballen més i de manera més eficient, sinó que també són més responsables socialment, més capaces de contribuir al bé comú i més conscients pel que fa als problemes ambientals i de sostenibilitat. Ateses les indiscutibles evidències presentades per l'IRSLRS sobre els beneficis d'incrementar a Catalunya el nombre d'aquesta mena de ciutadans, molt més participatius i innovadors, ja s'ha admès a tràmit a la Mesa del Parlament la nova Llei per l'alliberament de temps en el treball.

De fet, aquest moviment per una major i veritable flexibilització del treball basada en criteris socials i ambientals, i no únicament econòmics, és solament exponent de tot un moviment de debat molt més ampli i extraordinari. Consisteix en un procés de cooperació i de consulta entre els diversos actors socials, dirigit a aprofundir, connectar i redefinir tot un conjunt de responsabilitats que la societat catalana vol assumir tant en l'àmbit local com global. En aquest sentit, la celebració anual a totes les comarques catalanes dels Fòrums de Reflexió per a la Sostenibilitat, que van sorgir originalment de les reeixides Agendes Locals 21, va activar enormement la participació de multitud de nous actors en iniciatives com el finançament o la innovació social per al desenvolupament sostenible.

Un exemple d'aquest nou clima d'entesa i de voluntat entre els diferents agents socials

6. Dec aquest paràgraf a la inspiració rebuda pel professor Antoni Domènech amb motiu del seminari sobre Treball, Racionalitat i Sostenibilitat celebrada el 18 d'octubre de 2001 al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona.

es troba en les bones relacions que l'Administració manté amb els promotors immobiliaris. Els acords presos entre ambdues parts el 2007 van permetre aprovar una contundent legislació per a la promoció de cases *ecològicament* intel·ligents. Segons les noves lleis, tota edificació de nova planta havia de disposar d'un seguit de sistemes que permetessin la reutilització, minimització i la millora en l'eficiència de l'ús de recursos naturals. Així, va ser possible millorar enormement els sistemes de canonades duals per a aigües grises, la instal·lació de panells per a l'aprofitament d'energia solar, i que es generalitzés l'aprofitament d'aigües fecals per a la creació d'adob, (o fins i tot, la implantació de sistemes d'eliminació d'excrements humans que no requereixen d'aigua). De la mateixa manera, van proliferar els comptadors d'aigua familiars que permetien ajustar de manera flexible el consum d'aigua o la pressió de determinades aixetes a uns límits diaris establerts pels mateixos residents o en funció de criteris establerts dins de cada comunitat de veïns. I en conseqüència, aquelles unitats familiars que han aconseguit uns nivells d'estalvi d'aigua superior al cinc per cent anual durant cinc anys han arribat a obtenir una bonificació equivalent al seu consum d'aigua durant tot un any.

Els canvis de relacions en el sistema productiu també han arribat, i des del punt de vista ambiental molt positivament, a l'estructura del sector energètic, la qual té molt poc a veure amb la que hi havia a finals del segle passat. Ara, els consumidors de tot Catalunya tenen l'oportunitat de triar entre diferents formes d'energies renovables i d'escollir entre diversos proveïdors de cadascuna d'elles. A Catalunya operen ja deu companyies proveïdores d'electricitat *verda* i ja no és possible adquirir electricitat d'origen nuclear atès que aquestes centrals foren tancades ja fa quatre anys, la qual cosa ha fet la producció i comercialització d'energies renovables molt més competitives. A més, ara per ara, per tot Catalunya es distribueix "benzina neutre de CO₂", és a dir, una benzina una mica més cara, però que destina una part de l'import del preu a la plantació d'una quantitat d'arbres per a la fixació de carboni –sobretot a les zones tropicals desforestades– equivalents a les emissions mitjanes de CO₂ per litre consumit. Per altra banda, a Barcelona tots els transports públics funcionen amb energies renovables, bona part produïdes localment, com ha estat mitjançant el total aprofitament del biogas que emet l'abocador del Garraf o a través dels panells solars instal·lats a la majoria de les teulades de la ciutat.

Les noves formes de col·laboració entre els diferents actors socials interessats en la millora del medi ambient i de la sostenibilitat han donat lloc a coalicions i complicitats del tot inimaginables fa pocs anys. Així, per exemple, l'Aliança Intergeneracional Catalana per a la Sostenibilitat (AICS) ha ideat tot un seguit d'oportunitats de treball molt noves i efectives on la gent gran i els joves participen conjuntament en la provisió de múltiples serveis per a la millora del medi ambient i la sostenibilitat. Entre elles, hi figuren tasques concretes com la vigilància i la conservació d'espais naturals, la creació de microreserves per a la conservació de la biodiversitat municipal, la prestació de serveis de consultoria ambiental domèstica per a les llars individuals, o fins i tot, cursos i xerrades d'educació ambiental intergeneracional, orientats a la conservació, recuperació i actualització d'estils de vida, de valors i de tecnologies d'antany ja oblidats pels joves d'avui però que demostradament eren molt més sostenibles que els que fem servir en el present.

Això no obstant, el major protagonisme conferit als diversos actors socials i al públic en general també ha portat alguns efectes inesperats per a la pròpia Administració. L'increment de la participació ambiental de la ciutadania va permetre portar a la llum pública alguns casos de corrupció comesos dins del propi Departament de Medi Ambient, abans que es convertís en l'actual Departament per a la Sostenibilitat. En concret, es va arribar a detectar que els funcionaris del Departament es dedicaven a malgastar sumes astronòmiques de diners públics per organitzar llargues i fastuoses conferències internacionals en països del Carib, les quals no tenien cap mena de justificació política o científica. Afortunadament, i gràcies a la recent creació de l'Agència Ambiental Catalana, la major provisió de recursos econòmics invertits en el Síndic de greuges ambientals, i en la flamant Fiscalia per a la Sostenibilitat, és molt difícil que a hores d'ara aquestes situacions es tornin a repetir.

Tanmateix, tant a Catalunya com a l'Estat espanyol, els partits sostenibilistes (ara ja no es diuen ecologistes, ja que van entendre que aquesta etiqueta era massa restrictiva) han pogut incrementar notòriament la seva presència parlamentària, arribant a percentatges d'entre el 25 i 30 per cent de vot de l'electorat. De fet, aquestes formacions han acabat convertint-se en *partits frontissa*, la coalició amb els quals ha estat necessària per poder formar governs estables tant de dretes com d'esquerres. Entre

les propostes defensades més aferrissadament pels partits sostenibilistes hi va haver la reforma fiscal ambiental, que finalment fou aprovada el 2005. Com a resultat, el nou sistema tributari ha reduït dràsticament el conjunt d'impostos al treball, als beneficis i a la renda, a canvi d'augmentar els impostos al consum de recursos naturals i a la contaminació. (Els estudis fets a mitjan anys noranta ja demostraven sense cap mena de dubte que tal reforma era plenament factible, i que podria donar grans avantatges tant en termes d'incrementos d'ocupació com en millores de qualitat ambiental). Així, a tall d'exemple, la nova declaració de l'Impost Ambiental de les Persones Físiques (IAPF) es calcula, sobre la base del consum personal de quilograms equivalents de petroli (Kep), les emissions personals de diòxid de carboni (CO₂) o el consum d'altres recursos o materials com el sòl o la generació de contaminants, en activitats com el transport, la calefacció o la producció de deixalles domèstiques. (Les calculadores personals de CO₂, que al principi eren uns jocs molt populars i demanats pels nens a les escoles catalanes a mitjan de la dècada, han acabat convertint-se en unes veritables tortures per als adults en els darrers anys). Igualment, els impostos indirectes han acabat seguint els mateixos criteris de "qui contamina o qui consumeixi recursos naturals no renovables, que pagui". En suma, la nova reforma fiscal ambiental ha permès incrementar de manera espectacular l'ocupació (que ara es troba als nivells més alts mai registrats), reduir el consum de recursos i esmorteir enormement l'impacte ambiental derivat del creixement econòmic.

Per altra banda, a Catalunya, l'augment de la participació i de la consciència ambientalista s'ha traduït en tot un conjunt de mesures conservacionistes sorprenents. El Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN) ha passat d'incloure sols el vint per cent del territori català que hi havia a la dècada dels noranta al setanta per cent actual, en incorporar tot un conjunt de corredors biològics i microreserves de propietat municipal fonamentals per a la conservació d'espècies com els amfibis, els rèptils o els insectes. I no solament això, sinó que totes les zones del PEIN estan ara vorejades per unes àrees d'esmorteïment on no es permet l'ús de pesticides, la realització d'activitats industrials nocives, o la generació de residus tòxics o perillosos. Els productes agrícoles i ramaders produïts en aquestes zones tenen ara un valor altíssim, atès que s'ha autoritzat la creació de la denominació d'origen i de qualitat "PEIN". A més, i donat que Catalunya ha aconseguit tenir una major veu i presència políti-

ques a Brussel·les, la Generalitat, a proposta de les principals organitzacions conservacionistes del país ha liderat el reeixit procés de creació del primer parc natural d'abast europeu. Es tracta del Parc Nacional Europeu dels Pirineus, que comprèn gairebé la totalitat de les dues vessants francesa i espanyola des de la Mediterrània fins a l'Atlàntic. I per altra banda, i donat que la ciutadania catalana es mostrava cada vegada més preocupada pels impactes sobre la biodiversitat derivats de l'alliberament al medi d'Organismes Modificats Genèticament (OMG), el 2004 el Parlament català va aprovar la llei de prohibició de la introducció i utilització en l'agricultura d'aquests productes en tot el territori català.

En suma, doncs, l'increment de la participació i de la col·laboració entre els diferents actors socials, junt amb una Administració molt dinàmica i proactiva ha fet possible l'assoliment de veritables avenços en la qualitat del medi ambient i en els estàndards de sostenibilitat. A la vegada, el moviment de recomposició i reestructuració de responsabilitats que connectaven aspectes globals i locals també va donar lloc a una transformació radical en la mena de relacions que l'Administració mantenia amb el conjunt d'actors socials. D'aquesta manera, s'ha passat d'unes relacions de xantatge i d'engoliment de les agències públiques per part de les multinacionals (on els polítics formaven part tàcita dels seus organigrames empresarials) per alliberar-se de les constants amenaces d'aquestes empreses (com les de no realitzar els plans d'inversió locals previstos), a un conjunt de relacions basades en un major diàleg, equitat, obertura i bona fe. En aquest *nou món feliç*, tant les empreses com l'Administració es mostren més afables, més transparents i més responsables que mai, actituds que han sorprès fins al més agut dels analistes polítics de principis de la dècada...

Les societats creatives

“I després de la revolta... la benaurança”. D'aquesta manera resumia la Comissària de Medi Ambient, Montserrat Pi i Boix, els resultats de les polítiques portades a terme dins del setè Programa d'Acció Ambiental de la Unió Europea. L'inici del nou mil·lenni a Europa es va caracteritzar per tot un conjunt de conflictes molt violents provocats per la caiguda dels mercats borsaris internacionals i pel fort increment de

la desocupació, juntament amb les contundents mesures dels diversos governs de la Unió orientades a contenir la despesa pública i a flexibilitzar (per raons solament econòmiques) el mercat de treball. Els que en un principi semblaven uns simples incidents aïllats per part d'una colla d'exaltats, es va convertir en una veritable i violenta revolta del conjunt de la ciutadania europea. Davant d'aquesta situació, els representants polítics europeus no van tenir cap altra sortida que acceptar tot un seguit d'importants reivindicacions de caràcter molt divers, entre les quals hi sobresortien les relatives a les millores ambientals i de sostenibilitat.

Tanmateix, i en bona part com a resultat inesperat de les revoltes dels primers anys, un nou sentiment de responsabilitat global es va apoderar de la ciutadania europea, la qual va començar a entendre que calia compensar les externalitats negatives del seu sobredesenvolupament. El moviment antiglobalització, per exemple, pràcticament va desaparèixer després d'un cicle inicial de virulenta activitat i posterior decaïguda. De fet, i a partir de l'any 2003, el moviment progressivament es va anar transformant en una nova xarxa d'associacions més petites, però més organitzades, que començaven a definir les seves propostes d'acció de manera molt més concreta i en positiu. Entre elles, hi figurava el moviment internacional per a la Renda Mínima Global (RMG) el qual va aconseguir, el 2008 i amb motiu de la reunió conjunta de les Nacions Unides, del Fons Monetari Mundial i els G-10, l'aprovació de dues mesures espectaculars: la creació d'una moneda internacional global independent del dòlar i controlada conjuntament per les autoritats de les cinc zones comercials més grans del món –el Globo– i el dret universal de tots els habitants del planeta a rebre'n una quantitat mínima. (Val a dir que el finançament d'aquesta RMG va ser possible a causa de la pràctica desaparició dels exèrcits arreu). El principal objectiu d'aquesta moneda fou intentar evitar les pobreses extremes –base de la sostenibilitat– així com controlar, limitar i evitar també la pèrdua de rendes dels països del tercer món derivada de moviments especuladors de capitals. La circulació del Globo i la posada en funcionament de la RMG van reforçar moltíssim el sentiment d'identitat global dels europeus i dels catalans, tot injectant un alè d'aire fresc en els sentiments de competència política dels ciutadans i en la confiança en les institucions internacionals per tractar els urgents problemes de medi ambient i de sostenibilitat.

No obstant això, i si bé han estat del tot indubtables els beneficis socials que aquestes increïbles mesures han suposat per als habitants del Tercer Món, no han estat exemptes de crítiques, ja que també han provocat alguns efectes inesperats o no desitjats en el Primer Món. En particular, i durant els dos primers anys des de la seva implementació, s'ha produït un increment espectacular en la demanda global de recursos i de materials, així com en els preus de l'energia i del transport a Europa. Davant la nova situació, les protestes per part dels grups més conservadors (que creuen que els països rics no han de finançar el desenvolupament sostenible dels països més pobres) no s'han fet esperar. Segons ells, l'increment de la renda mitjana de les poblacions més pobres del món ha fet augmentar encara més la pressió sobre els ecosistemes globals i locals i, per tant, enlloc d'haver millorat els aspectes de sostenibilitat els ha empitjorat.

Aquesta mena de debats tan transcendents són exponent de la confluència de tota una sèrie de circumstàncies i de transformacions socials on, segons les enquestes, la gran majoria de la població creu que no vivim pas ni de cap de les maneres en el millor dels mons possibles i demana urgentment trobar formes per canviar-lo. De fet, la gran proporció del públic creu fermament que tenim a mà moltíssimes possibilitats senzilles i fàcils per “salvar el planeta”. En el cas de Catalunya, tot i que els conflictes de principis de dècada i el nou “despertar ambiental i per a la sostenibilitat” van arribar una mica més tard, els resultats no foren ni menys intensos ni menys espectaculars. Mostra d'això foren els canvis que es van produir dins de la universitat. Així, per exemple, a moltes facultats d'economia, especialment durant els anys 2003 i 2004, es van fer enormes fogueres de Sant Joan amb els manuals d'economia de primer i segon curs que es basaven en el model de competència perfecta. De fet, aquests llibres van ésser ràpidament substituïts per uns altres manuals basats en nous models de solidaritat perfecta i que, naturalment, contenien aspectes relatius a l'equitat intergeneracional, als límits al consum de recursos globals o a la perspectiva sistèmica ecologia-economia de la sostenibilitat. El moviment s'estengué també en altres facultats i disciplines amb tanta empena i tan bons resultats que, finalment a l'any 2006, es va crear la primera Universitat Catalana per a la Sostenibilitat.

Les revoltes dels primers anys van donar lloc també a unes profundes transformacions en la forma de percebre l'entorn en general i el paisatge en particular. Un nou

moviment cultural, molt participatiu, dinàmic i basat en l'*estètica ecològica*, va anar envaint les decisions urbanístiques de tots els ajuntament de Catalunya. S'arribà a entendre que l'apreciació d'un paisatge com a bell o lleig era indestruïble del seu valor ecològic, bé en termes de conservació de la biodiversitat, bé en termes de puresa o bé per haver-se deslliurat de la contaminació o de la pressió humana. Així, una gran quantitat de passeigs marítims, monocultius de gespes verdes (transgèniques) o de platges alienes de vida foren eliminats del paisatge –esperem que per sempre més– i restaurats per convertir-los de nou en zones naturals i altament biodiverses. L'odi a la biouniformitat va arribar a ser tan intens que moltes cases i blocs de pisos que ara es fabriquen a Barcelona tenen jardins a les teulades, contenen caixes-niu per a ocells i una gran quantitat de plantes autòctones. Per la seva banda, la Direcció General de Medi Natural, que ja fa molts anys va prohibir pràctiques tan primitives (tot i que encara es feien a principis de la dècada) com la caça d'ocells amb vesc, ha ampliat la seva política proteccionista fins el punt de prohibir la caça de tots els animals salvatges, excepte per raons de greu desequilibri o dany ecològics. I al mateix temps, molts dels grans bancs de Catalunya han deixat de finançar obres com els camps de golf, els ports esportius o les pistes d'esquí per passar a finançar projectes de restauració de sòls degradats i infraestructures per al lleure i l'educació ambientals que tanta falta feien a principis de la dècada. Evidentment, tot això va ser possible gràcies a l'aprovació per part del Parlament de Catalunya, el 2007, de la Llei integral del paisatge, que entre altres coses obligava totes les naus industrials o totes les explotacions ramaderes situades prop de les zones rurals a respectar l'arquitectura tradicional local, a més de seguir els criteris de construcció ecològica. Actualment, el 2010, aquesta estètica es troba també en procés de transformació, ja que comencen a sorgir força crítiques sobre la seva insuficiència i sobre la necessitat d'incorporar altres aspectes necessaris per garantir la sostenibilitat, i en particular la conservació de la diversitat cultural. Així els defensors de l'*estètica de la sostenibilitat*, s'oposen, per exemple, a la implantació d'infraestructures que donin lloc inevitablement a la destrucció d'estils de vida, concepcions del temps o d'altres formes culturals tradicionals i que suposin incrementar el consum de recursos naturals o la generació de residus.

La revolució estètica també va estar acompanyada per tot un seguit de canvis molt profunds en els valors ètics. Així, la nova ètica que s'estila ara a Catalunya comprèn

criteris valoratius *sistèmics* molt poc compresos fa tant sols pocs anys, però que han penetrat cada vegada més en el conjunt de la nostra vida privada i pública. Per això, cada vegada hi ha més gent que creu que una cosa és bona si no altera l'equilibri ecològic i és dolenta si obra a l'inrevés. Es tracta, doncs, d'una transformació tan extensa que ha arribat a afectar fins i tot el conjunt dels estils de vida i fins i tot la dieta dels nostres conciutadans. Per exemple, ja han passat a la història aquells acudits de mal gust on ens recordaven que a “Catalunya sou 16 milions, 6 d'humans i 10 de porcs”: el rebuig a la carn i l'augment del vegetarianisme –per raons ètiques, estètiques, ecològiques o de salut– han estat tan dràstics que s'han prohibit totes aquelles explotacions ramaderes que no complien un mínim d'estàndards de dignitat benestar, respecte i qualitat ambiental per als animals, molts dels quals ara viuen en granges de producció extensiva i a l'aire lliure. (De fet, i lligat amb la revolució estètica i ètica, a la gent cada vegada li fa més fàstic menjar carn, i fins i tot aquest hàbit ha començat a ser vist com una forma de mostrar la classe social d'on hom procedeix). Avui en dia, a cap pare se li acudiria de portar els seus fills a un circ amb animals salvatges o, menys encara, a veure una cursa de braus.

En tota aquesta transformació social, l'educació i la comunicació han pres un paper fonamental. Així, per exemple, l'Associació Europea de Comunicació per a la Sostenibilitat (AECS) va aconseguir l'aprovació l'any 2009 de la Directiva sobre Comunicació Sostenible. Entre altres coses, tal com ja va passar amb el tabac o l'alcohol fa uns anys, aquesta directiva prohibeix la publicitat de vehicles impulsats per energies no renovables o de productes el consum dels quals suposi la generació d'emballatges difícils de reciclar o que tinguin un reciclatge energèticament costós. A la vegada, s'ha minimitzat la publicitat econòmica i comercial i s'ha creat un Consell Europeu de Comunicació Ambientament Responsable per abordar específicament aquesta problemàtica en l'àmbit comunitari. Finalment, i com exemple, l'Associació Catalana d'Educació Ambiental ha batut aquest mateix desembre de 2010 el seu rècord d'afiliats, arribant a tenir més d'uns quants centenars de milers de socis. Sorpren, fins i tot, que gairebé la totalitat dels professors d'enginyeria, de química i de bioquímica de les universitats de Catalunya hi formen part i treballen molt activament per canviar moltes de les velles i insostenibles inèrcies a què estaven acostumats a finals del segle passat...

En definitiva, doncs, sembla ser que aquell lema que quatre bojos visionaris cantaven a principis de la dècada a l'entorn de "llibertat, igualtat, fraternitat i ... sostenibilitat!" comença a fer-se realitat, i sorprenentment, de manera molt més ràpida del que ningú s'esperava.

Els veïnatges turbulents

"Visca la Terra Lliure!". Aquesta fou la frase de cloenda del discurs del primer president dels Estats Units dels Països Catalans, Tomeu Penyes, després de conèixer, el 2005, la resolució de les Nacions Unides sobre el resultat del referèndum per la independència de les terres catalanes. A hores d'ara, però, continua la greu situació política i econòmica internacional que ha perdurat al llarg de la dècada i que entre altres coses ha resultat en el dramàtic balanç de la mort d'uns quants milers de joves catalans caiguts en les virulentes i infructuoses missions de pacificació a l'Europa de l'Est i al Nord d'Àfrica. Davant d'aquest terrible context, els representants de les forces polítiques catalanes no van tenir cap altre opció que cercar refugi en l'enfortiment i en la creació de les noves institucions amb un àmbit d'actuació restringit i deixar al marge qualsevol pretensió europeïsta o universalista.

No obstant això, i malgrat l'eufòria dels primers moments, ni la creació de noves institucions de la nova Federació d'Estats Catalans ni el progressiu tancament de les fronteres van evitar que la inestabilitat internacional penetrés fins el bell mig de casa nostra, afectant al conjunt de la vida quotidiana. Les creixents dificultats en el subministrament d'energia i de materials, i sobretot els procedents del Tercer Món com el petroli o el gas natural, es traduïren en un seguit de conflictes i un malestar general que foren molt difícils de contenir per les autoritats catalanes. A aquesta situació es va afegir la celebració del Fòrum de les Cultures del 2004, que va posar Barcelona en el punt de mira dels nous terroristes internacionals, els quals defensaven el dret a la no-banalització de les cultures no occidentals. Després dels atacs fallits contra els nous gratacels construïts amb el pretext del Fòrum, finalment els terroristes van aconseguir atemptar, i molt greuement, contra les instal·lacions de l'Aeroport del Prat i del Port de Barcelona, els quals van haver de reduir de manera dràstica el seu volum de

passatgers i de mercaderies i abandonar els plans d'expansió que hi havia el 2002. El clima d'insatisfacció i de terror es va anar apoderant de la ciutadania, cada vegada més decidida a abandonar les ciutats a la recerca d'àrees més tranquil·les on poder viure. Així, el moviment emigratori al món rural es va fer especialment intens a partir de la segona meitat de la dècada, moment en què, per exemple, a Barcelona i a causa de l'increment de robatoris i de l'imparable nombre d'indigents que acampaven al bell mig dels parcs urbans, molts dels espais verds més representatius de la ciutat van haver de ser tancats al públic. De fet, els parcs naturals al voltant de l'àrea metropolitana de Barcelona es van anar convertint en llocs massa perillosos com per poder ésser visitats per les famílies els caps de setmana (i a la vegada de complicat accés, donades les dificultats per aconseguir benzina), i aquestes optaven per romandre a casa i fer activitats de lleure que no requerien una excessiva exposició a la via pública.

Paral·lelament, i en part com a resposta a la nova situació, la societat catalana ha experimentat l'esclat de tot un conjunt de moviments reaccionaris, particularistes i xenòfobs, obsessionats en trobar respostes individualistes i parcials a problemes que sense cap mena de dubte mereixien uns plantejaments i unes propostes d'acció molt més col·lectives i integrades. Per exemple, un dels diaris més venuts a Catalunya per a la classe mitjana catalana actual, *La Retaguardia*, alerta constantment dels greus perills de ruptura social derivats de l'amenaça immigratòria i dels tan perniciosos efectes sobre el deteriorament de la moral pública que això podria comportar. Enfront d'una població cada vegada més intransigent i cansada, les protestes i els freqüents ecosabotatges de caràcter NIMBY i LULU (*Not in My Back Yard, Local Unwanted Land Use*) s'han anat multiplicant arreu, fins el punt que grans obres com la del Tren d'Alta Velocitat mai han pogut acabar-se de connectar al conjunt de la xarxa espanyola, o que projectes com el nou *eix lateral* o la segona superincineradora es paralitzessin definitivament per raons de seguretat. A més, i com a conseqüència de les noves circumstàncies, simultàniament han anat sorgint tant *guetos ambientals* com *oasis ambientals*, els primers reservats als immigrants que viuen i treballen prop de les grans infraestructures de neteja ambiental (com incineradores o abocadors), i els segons reservats a les classes benestants dins de zones naturals, evidentment molt exclusives i protegides amb fortes mesures de se-

guretat. Així, la desigualtat ambiental no solament s'ha expressat de manera molt crua i salvatge en l'àmbit territorial, sinó que també s'ha reproduït de nou en funció de l'origen ètnic dels ciutadans de Catalunya.

A diferència del que tothom s'esperava, a principis del segle XXI l'Estat ja no va poder seguir estratègies clàssiques per contenir el conflicte social. Per exemple, al llarg del segle anterior, una de les principals vies per mantenir l'ordre social era la incorporació a l'Administració i la corresponent conversió en funcionaris de tots aquells elements i actors més virulents, amenaçadors per al sistema polític o difícils d'integrar dins de l'economia de mercat. No obstant això, a partir de llavors, aital manera de procedir no es va poder continuar. Més aviat al contrari, la profunda inestabilitat internacional, unida al desorbitat creixement de l'Administració pública i dels costos dels subsidis socials va anar provocant enormes problemes a l'economia, fet que va donar lloc a un considerable augment en el nombre de persones que no es podien encabir ni en el mercat ni en l'Estat. El desordre i el caos social no es va fer esperar: vagues, més atemptats i múltiples formes de desobediència civil, van ser la tònica general del canvi de mil·lenni, i això va acabar sobrepasant la capacitat de control i de gestió de la molt fràgil i nova Administració dels Estats Units dels Països Catalans.

Finalment, no podem oblidar els greus efectes sobre les exportacions d'aliments de grans productors internacionals com els EUA i altres països de l'Europa de l'Est derivats dels atacs terroristes realitzats amb armes biològiques i químiques per part de les noves organitzacions terroristes internacionals i que van fer que la demanda i els preus dels aliments produïts localment es desaparessin. Malauradament, però, la major part dels sòls més fèrtils que hi havia a finals del segle passat al Principat simplement han desaparegut. En el decurs de les darreres dues dècades, el concepte de seguretat alimentària –en el sentit de garantir un abastament mínim d'aliments bàsics a partir d'explotacions pròpies– va ser completament ignorat pels polítics de totes les administracions. La major part de les zones agrícoles més productives, com les del Delta del Llobregat, del Delta de l'Ebre o de la plana de Lleida es van perdre a causa de la urbanització, la contaminació, la salinització, l'erosió o la sobreexplotació. De fet, tots els polítics creien que mai tindriem problemes d'abastament d'energia o

Quadre 1.

Tendències *generals i conjuntes* relatives als aspectes ambientals de la cultura i la governança.

Escenari / Forces clau	<i>Els mercats triomfants</i>	<i>Les cent flors</i>
<p>Cultura:</p> <ul style="list-style-type: none"> · Valors, creences i actituds predominants 	<p>Èmfasi en la llibertat, en la competitivitat i en la universalització dels valors i gustos presents a l'Occident industrialitzat.</p> <p>Creença en la modernitat.</p> <p>Cosmopolitisme urbà. Menyspreu a la diversitat cultural i biològica.</p> <p>Preferència temporal molt positiva, a la <i>time is gold</i>. Oblit de les generacions futures.</p> <p>Creença en l'existència de recursos naturals il·limitats, i en la capacitat infinita del coneixement i la tecnologia per superar les constriccions ecològiques.</p>	<p>Èmfasi en la comunitat, en l'autosuficiència i en la diversitat cultural.</p> <p>Notable defensa de la postmodernitat.</p> <p>Ruralisme, <i>nou localisme</i> i pràctiques <i>posttradicionals</i></p> <p>Major importància donada al temps social i per la comunitat per sobre del temps econòmic i per la productivitat.</p> <p>Creença en la necessitat de conservar els recursos locals.</p>
<p>Governança:</p> <ul style="list-style-type: none"> · Discurs ideològic ecologista* · Partits polítics i polítiques · Altres 	<p>Ecologisme liberal (barroer) i tecnocràtic.</p> <p>Inexistència de partits verds. Apatia politico-ambiental.</p> <p>Completa manca de consideració dels drets de les generacions futures.</p>	<p>Ecologisme comunitarista.</p> <p>Partits polítics verds atomitzats i desintegrats.</p> <p>"Agendes Localistes 21" de caràcter festiu i emocional impulsades per líders locals carismàtics però ineficients.</p>
<ul style="list-style-type: none"> · Participació del públic i de la societat civil 	<p>Consumerisme verd i reciclatge com algunes de les úniques possibilitats de <i>participació</i> ambiental.</p> <p>Manca de confiança en la competència de control ambiental de l'Estat sobre les CTN i la globalització.</p>	<p>Fort increment de les formes de participació ambiental per part del públic en general. Accions, però, mal articulades, centrades en la comunitat i sense consideració d'aspectes globals o intergeneracionals.</p>
<ul style="list-style-type: none"> · Administració 	<p>Polítiques públiques de restauració i de neteja s'apliquen un cop els problemes ambientals ja han estat creats. Acords ambientals voluntaris amb les CTN. Desregulació ambiental.</p> <p>Polítiques de creixement econòmic <i>a tot preu ambiental</i>.</p>	<p>Descoordinació i ineficàcia generalitzades per part de l'Administració. Incapacitat d'integrar les demandes i les reivindicacions ambientals i per a la sostenibilitat de la societat civil.</p>

*A fi de fer més comprensible el conjunt de valors a què es refereix aquest apartat sobre la ideologia, he utilitzat el terme *ecologisme*, quan en realitat caldria referir-se a *sostenibilisme*.

<i>Les responsabilitats compartides</i>	<i>Les societats creatives</i>	<i>Els veïnatges turbulents</i>
<p>Èmfasi en la participació, el diàleg i la responsabilitat i el civisme.</p> <p>Aferrissada creença en la modernitat i en particular dels discursos sobre la <i>modernització ecològica</i>.</p> <p>Regionalisme i federalisme. Respecte i defensa a la diversitat cultural i biològica.</p> <p>Augment dels discursos per la defensa dels drets universals de les generacions futures de totes les espècies.</p>	<p>Èmfasi en l'expressivitat de les emocions, en l'espontaneïtat i en la revolució.</p> <p>Notable influència dels valors postmoderns.</p> <p>Localisme internacionalista.</p> <p>Defensa de polítiques actives per la compra i desacceleració de temps social i econòmic per motius de millora ambiental i de sostenibilitat.</p> <p>Revolució <i>estètico-ecològica</i>.</p>	<p>Èmfasi en la nostàlgia d'un passat imaginari, permanent i harmoniós amb la natura i amb la cultura.</p> <p>Notable influència de valors contra la modernitat, sense proposar-ne d'altres.</p> <p>Localisme excoent.</p> <p>Fragmentació i tribalisme culturals.</p> <p>Menyspreu a la diversitat cultural.</p>
<p>Ecologisme democràtic, universalista i social.</p> <p>Consolidació dels partits ecologistes en l'àmbit europeu, estatal i català, amb possibilitat de convertir-se en <i>partits frontissa</i>. Integració de les reivindicacions sostenibilistes al conjunt del sistema electoral. Agendes Locals 21 força eficaces i equitatives.</p>	<p>Ecologisme internacionalista, d'origen anarquista.</p> <p>Presència de partits verds estructurats, però sense rellevància estratègica parlamentària.</p> <p>Creació de consells de ciutadans i de grups ecologistes als òrgans de decisió de les multinacionals i de l'Administració.</p>	<p>Ecologisme reaccionari i ultraconservador.</p> <p>Increment dels moviments de protesta i de resistència antisistema i antiorganització.</p> <p>Localisme ambientalista extrem.</p>
<p>Notable increment de la participació ambiental de la ciutadania en diversos camps, però limitada a accions amb efectes visibles a curt i mitjà termini.</p> <p>Participació ambiental proactiva. Proliferació de plans d'acció ambiental.</p>	<p>Participació ambiental proactiva i extensa en el temps (generacions futures), en l'espai (recursos globals) i en els objectes de drets (espècies no humanes). Creació d'incentius de discriminació positiva per garantir l'equitat en la participació ambiental.</p>	<p>Participació ambiental reactiva i basada en la por, l'individualisme i la xenofòbia.</p>
<p>Increment de polítiques de control, prevenció i vigilància ambientals, sobretot en l'àmbit local. Increment de les sancions ambientals. Descobriments de casos de corrupció. Polítiques de desenvolupament sostenible basades en el creixement del PIB en l' 1-3 %.</p> <p>Coresponsabilització de la degradació ambiental estat/empreses/ciutadania.</p> <p>Proliferació de plans d'acció ambiental.</p>	<p>Defensa de polítiques properes al desenvolupament sostenible basades en el creixement zero del PIB.</p> <p>Administració basada en principis com el de "pensa globalment, actua localment" (que supera els propis límits de l'Administració).</p>	<p>Forta regulació i planificació territorial en alguns àmbits molt determinats, unides al descontrol gairebé generalitzat en la resta.</p>

Quadre 2.

Efectes hipotètics en el conjunt del sistema productiu i en altres polítiques amb contingut ambiental a Catalunya.

Escenari / Forces clau	<i>Els mercats triomfants</i>	<i>Les cent flors</i>
<p>Reforma institucions europees</p> <p>Impacte general a les polítiques i institucions ambientals de Catalunya com a resultat dels canvis a les institucions europees</p>	<p>Fort debilitament de les competències de la Generalitat sobre la política i la planificació ambiental de Catalunya.</p> <p>Força desregularització de l'economia en matèria ambiental.</p> <p>Paràlisi en la innovació institucional.</p>	<p>Desgavell i ineficàcia de l'Administració ambiental a Europa i Catalunya.</p> <p>Paràlisi en la innovació institucional.</p> <p>La debilitat i l'excés de descentralització administrativa en l'àmbit català impedeix l'execució de grans obres d'infraestructura per a la millora ambiental.</p>
<p>Reorganització del sistema productiu</p> <ul style="list-style-type: none"> · Discurs econòmic dominant · Mercat de treball i estructura productiva · Reforma fiscal i de l'Estat del Benestar · Relacions entre l'Administració i les corporacions econòmiques 	<p>Elogi de les virtuts i suposats avantatges ecològics de les lleis <i>naturals</i> del mercat.</p> <p>Increment de competitivitat derivats d'una major explotació del treball precari i del medi ambient.</p> <p>Inexistència d'impostos verds i increment dels impostos indirectes sobre el treball.</p> <p>Intensificació de relacions pròpies del corporativisme ambiental. Forta influència de les CTN dins de l'Administració.*</p>	<p>Defensa de polítiques econòmiques dirigides a l'<i>autosuficiència</i> energètica i alimentària. Aferrissada exaltació i protecció dels mercats de producció local.</p> <p>Increment de l'ocupació en el sectors primaris, ecològics i en el món rural.</p> <p>Increment del bescanvi de productes en els <i>mercats d'autosuficiència</i> local.</p> <p>Increment dels <i>insubmisos tributaris per raons de sostenibilitat</i>.</p> <p>Notable incapacitat per part de l'Administració ambiental per establir relacions estables, efectives o de caràcter vinculant amb les empreses.</p> <p>Disminució de la dimensió mitjana de les corporacions econòmiques i de la seva influència sobre l'Administració.</p>

*Entenem per *corporativisme ambiental* la col·laboració tancada i antidemocràtica entre les corporacions polítiques i econòmiques per decidir qüestions col·lectives de decisiva importància relatives al consum de recursos naturals, qualitat ambiental i sostenibilitat. Aquí hem triat el terme Corporacions Transnacionals (CTN) per referir-nos a les grans empreses multinacionals.

<i>Les responsabilitats compartides</i>	<i>Les societats creatives</i>	<i>Els veïnatsges turbulents</i>
<p>Increment de les competències de la Generalitat i major capacitat de negociació directa amb Brussel·les en matèria ambiental.</p> <p>Creació d'una Agència Ambiental Catalana independent, amb capacitat de qualificació i control.</p> <p>Creació del Departament per a la Sostenibilitat.</p>	<p>Creació d'una Agència Ambiental Catalana independent, amb capacitat de qualificació i de control.</p> <p>Creació del Departament per a la Sostenibilitat. Creació del defensor del medi ambient (el síndic de greuges ambientals a Catalunya).</p> <p>Creació de la Fiscalia per la Sostenibilitat.</p>	<p>Creació dels Estats Units Catalans, com a resposta a la crisi internacional .</p> <p>Incapacitat de l'Administració per controlar els conflictes i proveir els serveis i seguretat ambientals bàsics.</p> <p>Creació de l'Agència Especial de Seguretat Ambiental (amb capacitat d'arrest i competències pseudomilitars).</p>
<p>Modernització ecològica.</p> <p>Fort increment del mercat laboral ambiental i del sector ambiental en general. Creació de noves professions dirigides a la millora ambiental. Increment de les propostes verdes per part dels sindicats i les corporacions econòmiques. Descoratjament dels llocs de treball més contaminants. Increment de productes verds procedents del <i>comerç just</i>.</p> <p>Reforma fiscal-ambiental: increment d'ecotaxes compensades en reduccions impositives al treball i als beneficis.</p> <p>Major integració economia-medi ambient. Promoció de l'<i>ambientalisme corporatiu</i>** . Equilibri de les relacions entre les empreses i l'Administració.</p>	<p>Discurs de la sostenibilització de l'economia. Avenços reals en la eco-eficiència i la desmaterialització de l'estructura productiva. Flexibilització del treball per raons de sostenibilitat. <i>Reforma del treball a preu fet</i> orientada a incremental la llibertat de lloc i de temps en la realització de les tasques laborals i disminuir el consum de recursos.</p> <p>La revolta dels <i>insumisos tributaris per raons de sostenibilitat</i> fa plantejar la creació de modalitats tributàries, una pels <i>sostenibilistes</i> i una altra pels <i>creixementistes</i>. Creació d'impostos i increment dels subsidis per a la conservació de la biodiversitat.</p> <p>Polítiques de reducció de la influència de les CTN a la política ambiental catalana.</p> <p>Creació de cooperatives per a la sostenibilitat.</p>	<p>Economia del <i>campi qui pugui</i> i de l'aprofitat (<i>free-rider</i>) ambiental.</p> <p>Increment de les justificacions polítiques al <i>dumping ambiental</i> (competència il·lícita basades en pretextos sobre diferències en els estàndards ambientals del productes propis) tant dins com fora de Catalunya.</p> <p>Corrupció administrativa en la gestió de les competències ambientals.</p> <p>Aparició de màfies en la provisió de recursos naturals i els béns ambientals de qualitat.</p> <p>Relacions entre les empreses i l'Administració principalment orientades a contenir els conflictes i garantir el subministrament dels serveis bàsics.</p>

**En canvi, per *ambientalisme corporatiu* s'entén l'actitud proactiva, oberta i dinàmica d'algunes corporacions per integrar de manera voluntària i eficient en les seves organitzacions els principis de millora ambiental i de sostenibilitat.

Quadre 2. (Continuació).

Tendències i impactes en/sobre altres polítiques relacionades:	<i>Els mercats triomfants</i>	<i>Les cent flors</i>
· Planificació territorial, urbanística i de la construcció	Planificació del territori deixada en mans del mercat i de l'especulació urbanística. Creixent periurbanització i consum descomunal de sòl prèviament considerat com no urbà per satisfer el nou ideal de la <i>casa amb jardí i 4x4</i> .	Proliferació d' <i>ecocomunes autosuficients</i> . Construcció de carrils-bici per tot Catalunya. Aturament de la construcció del Tren d'Alta Velocitat, de les noves macroincineradores i de les grans autopistes.
· Energètica	Forta demanda de recursos energètics, principalment petroli i gas. Manteniment de les centrals nuclears i del percentatge de contribució de les energies renovables en relació amb la distribució total de consum.	Disminució del consum de combustibles fòssils de procedència internacional i increment de la generació local i descentralitzada d'energia. Tancament centrals nuclears.
· Industrial	Deixadesa en la política industrial ambiental. Greu contaminació i sobre-explotació del medi ambient per raons de rendibilitat econòmica. Manca d'inversió ambiental en els sectors industrial.	Política desorganitzada i amb poca capacitat de control, com a resposta reactiva i ineficient a les greus protestes de la societat civil.
· Transport i comunicacions	Fort increment de la xarxa privada i <i>competitiva</i> de transports. En particular, considerable augment en la construcció d'autopistes a la <i>Catalunya Scalextric</i> .	Polítiques de disminució de la mobilitat obligada de persones i el transport de recursos naturals i d'aliments.
· Turisme i lleure	Creació d' <i>illes ambientals</i> per a l'esbarjo i el turisme de luxe, privades i en zones abans d'accés o propietat públiques. Massificació i desgavell urbanístic a la resta i en particular al litoral.	Fort increment del turisme rural, local i naturalista, especialment a l'interior. Creació de la xarxa de rutes econacionalistes en bicicleta i a peu <i>Josep M. Espinàs</i> .
· Agroalimentària	Abandó i intensificació de les explotacions locals a causa de la concentració de la producció mundial d'aliments bàsics en unes poques d'empreses multinacionals. Penetració de productes alimentaris procedents dels nous països adherits a la UE. Forta contaminació d'Organismes Modificats Genèticament (OMG).	Desaparició dels subsidis a l'agricultura insostenible i no competitiva. Abandó de l'agricultura intensiva i increment de la extensiva, biològica i orientada a l'autosuficiència. Prohibició dels OMG.
· Fiscal i financera	Inacció i <i>laisser-faire</i> generalitzat. No es creen ni impostos verds, fons d'estalvi verd ni altres opcions per millorar la sostenibilitat del sistema financer. Creixent finançament públic a polítiques de <i>subdesenvolupament insostenible</i> .	Increment dels crèdits per a la realització d'ecobarris i ecocomunes. Aparició de formes de bescanvi al marge del sistema monetari. Creació de sistemes de finançament de la producció de béns i de gran qualitat i durabilitat.

<i>Les responsabilitats compartides</i>	<i>Les societats creatives</i>	<i>Els veïnatsges turbulents</i>
<p>Restauració i regeneració del 75 per cent dels sòls degradats i contaminats. Construcció de barris, pobles i zones industrials de cycle tancat i edificis <i>ecològicament</i> intel·ligents.</p>	<p>Promoció de barris, pobles i zones industrials de cycle tancat i de la construcció d'edificis <i>ecològicament</i> intel·ligents.</p> <p>Aprovació de la Llei integral del paisatge.</p>	<p>Disminució de la xarxa de carreteres. Creació de ciutats jardí i oasis ambientals protegits per forts sistemes privats de seguretat, juntament amb zones altament degradades.</p>
<p>Creació de mercats d'energies renovables per millorar la seva competitivitat i descentralització. Reducció de les subvencions a les energies insostenibles.</p> <p>Tancament centrals nuclears. Soterrament de les línies elèctriques d'alta tensió.</p>	<p>Tancament de les centrals nuclears. Millora en l'aprofitament d'altres fonts d'energies renovables menys convencionals, com els corrents marins. Soterrament de les línies elèctriques d'alta tensió. Inici de les polítiques per reduir el consum d'energia a Catalunya el 2050 a un 50%.</p>	<p>Manteniment de l'únic reactor nuclear que sobrevisqué als atemptats terroristes de mitjan de la dècada.</p> <p>Grans dificultats d'accés i provisió de recursos naturals i d'energia, especialment procedent del Tercer Món com el gas natural o el petroli.</p>
<p>Modernització ecològica de la indústria. Obligatorietat de realitzar auditories i plans ambientals a les empreses. Promoció d'avenços vers el tancament de cycles en la producció industrial. Disminució moderada (e.g. 20-30%) de la producció o utilització dels productes químics respecte al 2001.</p>	<p>Forta disminució (e.g. 30-50%) de la producció o utilització dels productes químics respecte al 2001. Substitució d'aquests productes de síntesi química per altres de base biològica i molt més ràpidament biodegradables.</p> <p>Profunda descarbonització, descontaminació i desmaterialització de l'economia.</p>	<p>Retorn a una economia altament generadora de diòxid de carboni (CO₂), com el carbó o la fusta, tant per ús domèstic com industrial.</p>
<p>Promoció de polítiques de compartiment del transport privat.</p> <p>Increment dels sistemes de transport integrats a les zones urbanes basats en energies renovables (e.g. abonaments de tren + cotxe elèctric).</p>	<p>Impuls de <i>desespacialització</i> i flexibilització del treball per motius d'estalvi d'energia i millora ambiental.</p> <p>Intens desenvolupament de les Noves Tecnologies de la Informació per motius de sostenibilitat.</p>	<p>Polítiques de reducció a la mobilitat de persones, transport de recursos naturals i d'aliments.</p> <p>Empitjorament de l'estat de la xarxa de transports tant privats com públics.</p>
<p>Limitació del nombre i renaturalització de camps de golf, ports esportius i pistes d'esquí.</p> <p>Creació de sistemes equitatius per a la limitació de l'entrada de turistes en zones ecològicament fràgils.</p>	<p>Prohibició de la caça d'animals salvatges, excepte per raons ecològiques o de dany econòmic greu. Creació de sistemes equitatius per a la limitació de l'entrada de turistes en zones ecològicament fràgils.</p>	<p>Tancament dels parcs naturals de l'àrea metropolitana de Barcelona.</p> <p>Promoció d'activitats de lleure a casa per motius de seguretat.</p>
<p>Gran increment del productes produïts per agricultura biològica.</p> <p>Forta regulació dels pesticides i adobs químics a l'agricultura. Proliferació de les ecoetiquetes en els productes alimentaris.</p> <p>Prohibició dels OMG.</p>	<p>Polítiques dirigides a reduir el consum de carn, minimitzar el patiment dels animals i millorar el seu benestar. Fort control de la pesca insostenible i de la importació de peix congelat d'ultramar. Increment del guaret a l'agricultura. Eliminació dels OMG.</p>	<p>Greus conflictes i preocupació a l'entorn de la seguretat alimentària. L'abastament de determinats productes bàsics no queda garantida en determinades zones del país. Incapacitat per controlar els OMG. Sorgiment d'un mercat negre d'aliments procedents d'agricultura ecològica.</p>
<p>Reforma fiscal ambiental.</p> <p>Forta participació pública en el control de les entitats financeres. Creació de fons de pensions verds i altres instruments per finançar el desenvolupament sostenible.</p>	<p>Reforma fiscal ambiental. Creació del primers pressupostos públics per a la sostenibilitat, basats en dedicar una proporció igual de diners segons el model <i>tradicional</i> a la d'inversions orientades a la restauració, millora i conservació ambiental. Defensa de la renda bàsica universal.</p>	<p>Aparició de formes de bescanvi de productes bàsics al marge del sistema monetari.</p> <p>Retorn a la utilització de l'or i altres dipòsits de valor tradicionals.</p>

Quadre 3.

Conseqüències i relacions ambientals específiques a la Catalunya 2010.

ESC./Vector ambiental	<i>Els mercats triomfants</i>	<i>Les cent flors</i>
<p>Qualitat ambiental urbana</p> <p>Modificacions en la qualitat ambiental de les urbs i en la seva gestió</p>	<p>Fort empitjorament de la qualitat ambiental a les zones urbanes i periurbanes.</p> <p>Augment descomunal dels residus urbans.</p>	<p>Millora de la qualitat ambiental a les zones urbanes principalment a causa d'una disminució del transport de persones i materials.</p>
<p>Producció i gestió de residus</p> <p>Tendències en la generació de residus i respostes a la seva gestió</p>	<p>Creixement exponencial en la generació de residus (tant domèstics o industrials com energètics) i de les dificultats per gestionar-los. Increment del nombre i la capacitat de les incineradores en funcionament.</p> <p>Greu contaminació difusa amb grans dificultats de gestió i control.</p>	<p>Moderada reducció de la producció de residus tòxics i perillosos.</p> <p>Notable increment de l'aprofitament de residus orgànics per a la producció de compost.</p>
<p>Riscos , conflictes i seguretat ambientals</p> <p>I la seva relació sobre la salut i el benestar social</p>	<p>Increment dels problemes respiratoris, reproductius i dels casos de càncer, especialment a les zones urbanes i industrials i en els sectors més vulnerables (e.g.: gent gran i nens).</p> <p>Augment dels conflictes per la gestió i localització d'infraestructures pel tractament de residus.</p>	<p>Increment dels riscos d'accidents nuclears i d'altres de gran magnitud, a causa de la negligència de l'Administració.</p>
<p>Biodiversitat i medi natural</p> <p>Evolució en la conservació o pèrdua de patrimoni natural, en la informació genètica, i dels sòls</p>	<p>Gran pèrdua de biodiversitat vegetal a causa de la penetració i la liberalització d'Organismes Modificats Genèticament (OGM). Proliferació de les bioinvasions.</p> <p>Increment inicial de zones boscoses sense gestió i grans incendis a partir del 2005.</p> <p>Notables pèrdues de sòl fèrtil a causa de la creixent intensificació de l'agricultura en determinades zones properes als centres urbans.</p>	<p>Procés dual: en algunes zones, pèrdua de patrimoni natural a causa de l'increment de l'ocupació del territori dedicat a l'agricultura i ramaderia; en altres, millora i recuperació de zones ambientalment degradades.</p>
<p>Canvi global</p> <p>Incloent-hi el canvi climàtic i la disminució de la capa d'ozó.</p>	<p>Fort increment de les emissions de CO₂.</p> <p>Oblit dels acords i responsabilitats de Kyoto sobre canvi climàtic. Catalunya comença a patir els efectes de l'allau de <i>refugiats ambientals</i>, especialment procedents del Nord d'Àfrica.</p>	<p>Primeres accions adaptatives i mitiga-dores catalanes dels efectes al canvi climàtic en l'àmbit local, encara que no veritablement preventives.</p>

<i>Les responsabilitats compartides</i>	<i>Les societats creatives</i>	<i>Els veïnatges turbulents</i>
<p>Millora de la qualitat ambiental urbana principalment gràcies a la integració de sistemes de transport basats en energies netes i renovables.</p>	<p>Millora de la qualitat ambiental, principalment gràcies a la proliferació de nous sistemes de transport, basats en energies netes renovables.</p>	<p>Profund empitjorament de la qualitat de vida urbana, acompanyat d'una relativa millora de la qualitat de l'aire a causa d'una disminució del transport de superfície.</p>
<p>Profunda reducció dels residus industrials i domèstics. Prohibició de la majoria dels embalatges no fàcilment reciclables.</p> <p>Tancament de tots els emissaris marins que aboquen residus a la Mediterrània.</p>	<p>Espectacular reducció dels residus químics i eliminació de residus nuclears d'origen elèctric.</p> <p>Fort aprofitament del biogas procedent dels abocadors municipals.</p> <p>Gran impuls a la reutilització de residus orgànics, inclosos els excrements humans</p>	<p>Creixement exponencial de la contaminació difusa.</p> <p>Greu proliferació dels abocadors incontrolats.</p>
<p>Notable millora de la seguretat en les noves tecnologies i en particular en les relatives a la producció d'aliments.</p> <p>Fort increment de coalicions i de l'ús de tècniques de mediació per evitar conflictes ambientals i proveir mesures factibles per millorar la sostenibilitat.</p>	<p>Espectacular desenvolupament de les xarxes de ciutadans per a l'avaluació i la gestió participativa del risc, fins i tot dins de les multinacionals.</p>	<p>Les centrals nuclears de Catalunya pateixen atemptats de grups terroristes i greus accidents per deixadesa i manca de control.</p> <p>Augment en la virulència i ocurrència de les <i>guerres d'aigua</i>.</p> <p>Extensió dels conflictes de caràcter <i>Not in My Back Yard</i> (NIMBY) i <i>Local Unwanted Land Use</i> (LULU).</p>
<p>Gran increment de les zones compreses dins del Pla d'Espais d'Interès Natural.</p> <p>Extensió dels mecanismes de revalorització econòmica i social de la biodiversitat.</p>	<p>Polítiques intenses de restauració d'espais naturals i de reforestació amb espècies autòctones de zones degradades.</p> <p>Renaturalització de <i>platges dures</i> i passeigs marítims <i>morts</i> en ecosistemes per la conservació de la biodiversitat.</p>	<p>Gran pèrdua de biodiversitat, a causa de la caça il·legal d'espècies animals i el descontrol sobre la contaminació.</p> <p>Forta desforestació per ús de la fusta com a combustible domèstic, a causa de la manca d'alternatives.</p> <p>Conservació i tancament dels pocs sòls fèrtils i productius que romanen sota fortes mesures de seguretat.</p>
<p>Inici d'accions veritablement preventives del canvi climàtic en l'àmbit català.</p> <p>Forta transferència al tercer món de recursos econòmics i de tecnologies per abatere el canvi climàtic.</p> <p>Prohibició de la importació de fusta tropical no certificada.</p>	<p>Eliminació definitiva de tots els productes comercials que danyen la capa d'ozó. Dures polítiques de reducció i compensació de diòxid de carboni.</p> <p>Aparició de la <i>benzina neutra de CO₂</i>.</p>	<p>Retorn a la producció de gasos destructors de la capa d'ozó.</p> <p>Reducció relativa de les emissions de CO₂ derivades del consum de petroli i gas natural, però increment de les emissions procedents d'altres energies com el carbó.</p>

Quadre 4.

Aplicació del model ipat (impacte ambiental = població x abundància de consum x tecnologia)⁷. Tendències per als cinc escenaris tant en l'àmbit global com a Catalunya i la seva incidència sobre la sostenibilitat de desenvolupament.

ESC./Vector ambiental	<i>Els mercats triomfants</i>	<i>Les cent flors</i>
<p>Població (P)</p> <ul style="list-style-type: none"> · Tendències i impacte sobre el consum de recursos i la qualitat ambiental 	<p>Estabilització/moderat augment del creixement natural de la població.</p> <p>Increment exponencial de la immigració.</p>	<p>Notable increment del creixement natural de la població.</p> <p>Contenció moderada de la immigració.</p>
<ul style="list-style-type: none"> · Alguns resultats a Catalunya. 	<p>La major immigració permet millorar la qualitat del medi ambient de determinades zones riques de Catalunya a base d'explorar immigrants, fortament ocupats en tasques de neteja i restauració ambiental.</p>	<p>Emigració de les ciutats al camp.</p> <p>Relativa integració d'un nombre limitat d'immigrants en comunes ecològiques i associacions per a la defensa del medi ambient.</p>
<p>Consum d'energia, aigua i altres i recursos naturals (A)</p> <ul style="list-style-type: none"> · Tendències i impacte sobre el consum de recursos i la qualitat ambiental. 	<p>Increment exponencial de la demanda absoluta d'energia, d'aigua i de recursos naturals.</p>	<p>Estabilització en el consum de recursos com l'aigua i energia.</p> <p>Relativa disminució de l'ecoeficiència tecnològica.</p>
<ul style="list-style-type: none"> · Alguns resultats a Catalunya. 	<p>Gran augment en els sectors de població que passen a tenir alts nivells de consum de recursos.</p> <p>Augment exponencial de la demanda de recursos a causa de la multiplicació de les <i>necessitats</i>.</p>	<p>Disminució en el consum d'energies i materials procedents de zones llunyanes. Gestió de l'aigua i de recursos naturals basada en la reducció d'escalles de distribució i de consum.</p>
<p>Noves tecnologies i medi ambient (T)</p> <ul style="list-style-type: none"> · Tendències i impacte conjunt sobre el consum de recursos i la qualitat ambiental. 	<p>Promoció de noves tecnologies que acceleren i precipiten el desastre ambiental, cada cop més a prop.</p>	<p>Proliferació de sistemes de producció i distribució d'energia descentralitzats.</p>
<ul style="list-style-type: none"> · Alguns resultats a Catalunya 	<p>Principal aplicació de les tecnologies de la informació per a l'increment en el consum de recursos naturals.</p> <p>Penetració de les multinacionals de les energies renovables. Manteniment i expansió de les central nuclears.</p>	<p>Proliferació de tecnologies i mercats de petita escala a la <i>small is beautiful</i>.</p> <p>Estigmatització de la indústria pesant i de les tecnologies <i>dures</i>.</p>

7. Aquest model, aplicable per a la construcció d'escenaris de sostenibilitat, entén l'impacte ambiental en un context donat com una funció de les variacions que es produeixen en els volums de població d'aquest context, les quantitats de recursos que aquesta població consumeixi així com la tecnolo-

<i>Les responsabilitats compartides</i>	<i>Les societats creatives</i>	<i>Els veïnatsges turbulents</i>
Estabilització/moderat augment del creixement natural de la població. Creixement moderat de la immigració.	Estabilització del creixement natural de la població. Creixement moderat de la immigració.	Evolució molt desigual del creixement natural de la població segons les zones. Força contenció de la immigració.
Creació de coalicions amb associacions d'immigrants i grups ambientalistes, per a la defensa conjunta d'ambdues classes de drets i la millora dels estàndards de sostenibilitat.	Aprovació de polítiques per a la defensa conjunta de la diversitat cultural i natural.	Exclusió dels immigrants de les zones amb millor qualitat ambiental. Creació de <i>guetos</i> d'immigrants a l'entorn de les grans infraestructures de neteja ambiental (depuradores, deixalleries, abocadors...). Emigració de les ciutats al camp.
Estabilització/lleugera reducció en el consum de determinats recursos bàsics com l'aigua o l'energia.	Estabilització/lleugera reducció en el consum de determinats recursos bàsics com l'aigua o l'energia.	Reducció en el consum de recursos naturals com el petroli, estabilització del consum d'aigua i dificultats d'abastament en ambdós.
Reducció dràstica dels regadius i explotacions intensives en el consum d'aigua. Reducció en el consum d'energies no renovables.	Polítiques dirigides a reduir les necessitats de consum de recursos, a la manera de "viure millor amb menys".	Fortes mancances, racionaments i dificultats en l'abastament de recursos naturals i energia de consum quotidià.
Notable increment de la ecoeficiència tecnològica. Força reducció del consum de recursos i de la generació de contaminació per unitat de producció.	Fort increment de la ecoeficiència tecnològica. Força reducció del consum de recursos i de la generació de contaminació per unitat de producció.	Retorn a les tecnologies ecològicament ineficients.
Augment de la transferència al Tercer Món de les millors tecnologies i coneixements ambientals disponibles a Catalunya i encoratjament de tecnologies ecoeficients. Tancament progressiu de les centrals nuclears, i increment compensatori de l'ús d'energies renovables.	Expansió de tecnologies d'informació aplicades a la millora ambiental i al menor consum de recursos. Notable increment dels vehicles híbrids i solars. Perfeccionament de les tècniques de biodepuració de residus.	Retorn a l'ús d'energies com el carbó o la fusta.

gia que utilitzi per tenir-hi accés o per desfer-se dels residus que generi (D. Tàbara et al.1999). Aquí s'ha desagregat el component Tecnologia (T) en dos, un relatiu de manera específica a les noves tecnologies i un altre dedicat a la comunicació, coneixement i educació ambientals.

Quadre 4 bis.

Aplicació del model IPAT (Continuació)

ESC. /Vector ambiental II	<i>Els mercats triomfants</i>	<i>Les cent flors</i>
Comunicació, coneixement i educació ambientals	<p>Analfabetisme i cinisme ambientals galopants, excepte en sectors molt rendibles econòmicament o necessaris per a la seguretat i la salut dels consumidors més benestants.</p> <p>Greu confusió ideològica provocada en bona part pel constant bombardeig de <i>màrqueting ambiental</i> de les CTN en productes com els <i>cotxes ecològics</i>, o els <i>transgènics sostenibles</i></p>	<p>Notable confusió en els aspectes de comunicació i educació ambiental.</p> <p>Fort impuls a l'educació ambiental interpersonal i comunitària.</p>
Impacte ambiental (i) I resultats sobre el desenvolupament sostenible <p>Impacte real, evolució i integració de les dimensions ecològiques, econòmiques i socials en el desenvolupament a Catalunya.</p>	<p>Creixent <i>subdesenvolupament insostenible</i> sobretot en els aspectes socials i ecològics. Atenció posada únicament en els elements econòmics a curt termini.</p> <p>Creix la desigualtat ambiental en l'àmbit territorial també i és especialment marcada entre el nord i el sud de Catalunya.</p>	<p>Avenços notables en els aspectes de desenvolupament sostenible en el camp local en determinades zones.</p> <p>Efectes positius, indirectes i involuntaris sobre el medi ambient derivats d'un menor creixement econòmic.</p>

d'aliments i que podríem anar incrementant la capacitat de consum i de malbaratament de recursos naturals a l'infinit. La realitat, però, s'ha mostrat molt diferent al que s'esperava, i pel que fa a l'agricultura, els camps que encara romanen en funcionament han hagut de ser circumdats amb tanques i vigilats dia i nit amb fortes mesures de seguretat a fi de poder protegir-los dels constants robatoris a què estaven sotmesos per part de les desesperades i afamades poblacions de les grans ciutats. Enfront d'aquest panorama, l'Administració catalana només ha sabut respondre creant l'Agència Especial de Seguretat Ambiental, amb capacitat d'acció gairebé militar, a fi d'intentar garantir un mínim de provisions i de serveis ambientals a les persones més necessitades.

En resum, els Estat Units dels Països Catalans no han pogut celebrar gaire temps la seva llibertat, ja que ara es veuen esclaus de decisions passades i recents que els han enfonsat en la seva pròpia insostenibilitat. Vivim avui en una trista i dissortada pàtria de pàtries, descontenta, insegura i travessada de punta a punta de carreteres per

<i>Les responsabilitats compartides</i>	<i>Les societats creatives</i>	<i>Els veïnatges turbulents</i>
<p>Notable increment del potencial per millorar estructuralment la comunicació i l'educació ambientals.</p> <p>Prohibició de la publicitat d'automòbils propulsats amb energies no renovables.</p> <p>Universalització del dret a l'accés a les noves tecnologies de la informació dirigides a l'aprenentatge social de coneixement <i>per a la sostenibilitat</i>.</p>	<p>Forta innovació en matèria de comunicació i educació ambientals.</p> <p>Creació de la Universitat Catalana per a la Sostenibilitat.</p> <p>Plena aplicació de les tecnologies de la informació al servei de l'educació ambiental i per a la sostenibilitat.</p> <p>Limitació a la comunicació econòmica de l'espai públic a favor de la comunicació social i ecològica.</p>	<p>Greu i progressiu analfabetisme ambiental amanit amb intolerància, violència i incompetència per resoldre els problemes ambientals i de sostenibilitat més bàsics.</p>
<p>Consolidació de processos de participació i d'entesa social necessaris (encara no suficients) per a l'avenç del desenvolupament sostenible a mig i llarg termini.</p> <p>Increment notable de la capacitat dels actors socials per a la reforma estructural vers la sostenibilitat.</p>	<p>Avenços lents, però sòlids, en els aspectes socials del desenvolupament sostenible.</p> <p>Increment notable de la capacitat dels actors socials per a la reforma estructural vers la sostenibilitat.</p>	<p>Retrocés en els aspectes relatius al desenvolupament sostenible en tots els aspectes.</p>

on gairebé no hi circula ningú, i on les famílies de classe mitjana de les grans urbs fugen a corre-cuita al camp per aconseguir els darrers reductes d'una terra on poder-hi cultivar i recrear tot allò que ni la ciutat ni el mercat ni l'Estat els ha pogut proveir: aliments, seguretat, identitat.

DISCUSSIÓ

Volem viure en una societat més sostenible en el 2010? Si és així, quines opcions i quantes vies tenim per avançar cap a la sostenibilitat? Tenim algun mitjà o alguna capacitat per poder dirigir Catalunya vers una direcció o vers una altra? O, ans al contrari, el canvi social i ambiental ens ve donat i no podem fer res per modificar el curs de la nostra història (futura)? Atès l'abast de la present exposició, evidentment, és del tot impossible resoldre de manera mínimament satisfactòria aquestes qüestions. De fet, es tracta de preguntes tan complexes, gairebé subversives, la resposta de les

quals requeria d'un esforç d'anàlisi prospectiva molt més intens i detallat del que jo he utilitzat aquí i que, sobretot, fos fruit d'un procés metodològic molt més participatiu. L'objectiu en aquest treball ha estat, doncs, molt més limitat i dirigit solament a proposar alguns eixos bàsics per conduir les qüestions de medi ambient i de sostenibilitat de l'esdevenidor proper de Catalunya en una discussió que necessàriament haurà de ser molt més àmplia, molt més oberta, i amb molts menys biaixos dels que una sola contribució personal hagi intentat evitar o superar.

Al meu parer, a l'anàlisi de la situació internacional actual, per part de l'informe de la Comissió, a partir dels qual s'emmotllen els pressupòsits dels diversos escenaris, es fan paleses algunes postures teòriques de partida força discutibles. Probablement, i pel que fa als temes que a mi m'ha pertocat abordar en aquest capítol, la més sobressortint sigui la de no haver introduït les qüestions relatives al medi ambient i la sostenibilitat com una de les dotze forces conductores clau (*key driver*) del canvi social. Segons l'informe, la disponibilitat de recursos naturals o la mateixa qualitat ambiental *depenen únicament* d'altres forces motrius de caràcter social i no a l'inrevés o amb conjunció amb altres forces relatives a la *realitat* ambiental. Així, els mateixos autors de l'informe ja *emmarquen* la problemàtica ambiental des d'una òptica peculiar i que en sociologia ambiental s'anomena *exempcionalisme humà* –creure que l'espècie humana està exempta de les constriccions ecològiques i que el desenvolupament només depèn de l'enginy i el coneixement humà. En altres paraules, constitueix un document que pressuposa que en els propers anys no hi haurà límits significatius al consum de recursos energètics o dificultats importants a la capacitat dels embornals ecològics per absorbir la creixent contaminació, de tal manera que l'estructura social en surti afectada. Entenc, doncs, que l'informe no recull adequadament el significatiu impacte que la complexa dimensió ambiental anirà tenint sobre la reorganització i sobre la creació de noves institucions socials, polítiques i econòmiques, ni tampoc els efectes sobre el medi ambient derivats de l'evolució hipotètica dels supòsits dels que parteixen els diferents escenaris.

De particular interès m'han semblat els pressupòsits de l'escenari dels *mercats triomfants*. Segons aquesta situació hipotètica, l'ideal de la sostenibilitat desapareix i es reemplaça pels ideals del creixement econòmic i del *consum universal*. En aquesta

situació de *campi qui pugui*, la desigualtat ambiental s'intensifica fruit d'una creixent distribució asimètrica entre els costos i els beneficis del consum de recursos i la producció de contaminació resultat de la intensificació del creixement econòmic. La manca de *temps* dels actors socials per fer altra cosa que produir o consumir, comporta l'eclipsi d'una societat civil que pugui garantir la mínima provisió eficient i equitativa de béns comuns bàsics, com la qualitat ambiental o el benestar social. Així doncs, per a aquesta interpretació, es dóna una relació inversa entre creixement del mercat i creixement de l'Estat, encara que entenc que en realitat la relació és més aviat directe: el mercat necessita un ordre d'Estat almenys en la mateixa mesura que l'Estat necessita d'un ordre de mercat. La consolidació de mercats solament queda garantida si alguna mena d'Estat és suficientment forta com per mantenir una certa estabilitat i seguretat –via polítiques monetàries, creació d'infraestructures de transport, o altres. I a la vegada, l'Estat requereix de sistemes de producció eficients i rendibles per poder finançar, a través del sistema de taxes, les seves activitats. (Això no solament és cert en l'àmbit d'Estat-Nació, sinó també en el global, perquè un mercat global solament es pot garantir mitjançant la creació de sistemes de control, seguretat i acord que estan en la base de la creació de formes rudimentàries d'un Estat global). Aquest procés, doncs, té alhora conseqüències duals. Si l'expansió del mercat es realitza sense control, certament donaria lloc a l'acceleració inevitable de la degradació ambiental, però per altra banda, la mateixa pressió del mercat exigeix una qualitat ambiental elevada que en molts casos solament pot ser proveïda per l'Estat. Es tracta d'una transformació ambivalent que *resulta a la vegada* en efectes simultanis de degradació i de neteja ambiental. I això és possible gràcies a l'increment en el consum d'energia i de recursos, derivats tant d'una major producció com d'una major necessitat de tractar i controlar la creixent contaminació. (Altrament dit, una major disponibilitat d'energia permet a la vegada embrutar més i netejar més). Per això, en una situació normal de creixement, encara que aparentment la qualitat ambiental pot semblar millorar a curt termini, el que pot ocórrer a la pràctica, és una major insostenibilitat a llarg termini o a escala global derivada de la menor capacitat d'absorció de la contaminació dels ecosistemes naturals i del progressiu exhauriment de recursos no renovables. Com a resultat, es produeix una coneguda fal·làcia ambiental, que no és cap altra que la d'observar millores substancials en determinats aspectes de la qualitat del medi ambient –aquella que està més

propera en el temps i en l'espai—, a costa de reduir l'estoc global de recursos, empitjorar la qualitat ambiental d'àrees llunyanes o hipotecar la capacitat de regeneració futura dels ecosistemes globals i local. En suma, i amb relació al que entenc com una de les debilitats teòriques més notables dels pressupòsits d'aquest escenari —i que en certa manera es recull en part en els altres—, és que ni els mercats poden créixer a mig i llarg termini en detriment dels estats, ni les millores locals en la qualitat ambiental són incompatibles amb una certa expansió dels mercats o amb el debilitament actual dels estats, ni fins i tot, que la col·laboració o participació dels diferents actors socials menen automàticament a la sostenibilitat. No hi ha una sola recepta ni un sol procediment per millorar la sostenibilitat, i tanmateix, per avançar vers aquest gran objectiu encara tenim moltes opcions obertes tant amb més o menys mercat com amb menys o més Estat.

A diferència d'altres procediments metodològics que aparentment poden semblar molt més *científics*, encara que molt més limitats en el seu abast, la realització d'escenaris ens permet acostar-nos a realitats latents o ideològiques que molt sovint romanen implícites en gran part de les anàlisis i de les discussions polítiques de l'actualitat. Per aquest motiu, i respecte a les qüestions que a mi se m'ha encomanat desgranar, alguns dels elements que contenen els anteriors escenaris poden entendre's també tant com crítiques a la situació present com un possible esbós més sostenible o menys coherent d'elements del que al meu parer formarien part d'unes societats més o menys sostenibles. Atès que la política ambiental o, més en general, el sostenibilisme no és únicament una *política* —almenys no ho és en el sentit tradicional—, sinó que sobretot constitueix una forma d'estructurar la societat, la confecció conjunta de narratives i taules s'ha realitzat amb l'objectiu d'aportar una petita mostra de la gran diversitat de futurs possibles amb major o menor contingut de sostenibilitat. D'aquí que solament espero que els escenaris dissenyats hagin portat al lector a preguntar-se el perquè no disposem d'alguns d'aquests elements, quines són les dificultats per aconseguir-los, i/o posar de relleu les raons que ens menen a acceptar els elements que més ens desagraden de la l'actual situació.

Malgrat que ha estat voluntat de les línies anteriors fer explícites algunes de les peculiaritats i la idiosincràsia del cas català, en realitat és molt difícil de pensar, indepen-

dentment de la direcció que prengui el canvi social, que l'evolució de Catalunya no estigui cada vegada més lligada i es comporti de manera més sincrònica amb les tendències que es produeixin dins del conjunt de la Unió Europea. Com he comentat en la introducció, la execució d'una anàlisi que intentés *encertar* el futur no és possible, encara que sí és possible posar de relleu aquells futurs i tendències que són més o menys desitjables en el present. La realització d'aquesta ingent tasca en matèria ambiental i de sostenibilitat, requeriria d'un esforç de recerca participativa que suposaria la incorporació de molts més actors i de moltes més idees de les que jo de manera aïllada i individual he pogut aportar⁸. Hi ha, però, una cosa que amb tota seguretat podem afirmar del futur ambiental i de la sostenibilitat a la Catalunya del 2010: de ben segur la realitat de llavors no s'ajustarà a cap dels cinc escenaris descrits en les línies anteriors. La realitat, vulguem o no, acaba sempre superant a la fantasia.

Bibliografia

Asselt van, M.; Rotmans, J.; Greeuw, S. C. H. 2001. *Puzzle-Solving for Policy. A provisional Handbook for Integrated Assessment*. Maastrich: ICIS.

Asselt van, M.; Storms, C.A.M.H.; Rijkens-Klomp, N.; Rotmans, J. 1998. *Towards Visions for a Sustainable Europe. An Overview and Assessment of the Last Decade of European Scenario Studies*. ICIS: Working Paper 198-E001.

Bertrand, G.; Michalski, A.; Pench, L. R. 1999. *Scenarios Europe 2010*. Brussel·les: European Commission: Forward Studies Unit.

European Commission. 2001. *Environment 2010. Our Future, Our Choice. The Sixth Environment Action Programme of the European Community*. Brussel·les: <http://www.europa.eu.int/comm/environment/newprg/index.htm>

European Environmental Agency 2001. *Scenarios as Tools for International Environmental Assessment-Environmental Issue Report*, 24. Copenhagen: EEA.

8. Per un exemple d'aquest tipus de metodologies participatives d'Avaluació Ambiental Integrada per a la creació de *visions* de futur alternatives amb resultats obtinguts en diversos contextos urbans europeus, inclosa l'àrea metropolitana de Barcelona, v. Kasemir, *et al.* (2000).

Freud, S. 1960. *Jokes and their Relation to the Unconscious*. Nova York: W.W. Norton

Kasemir, B.; Dahinden, U.; Gerger Swartling, A.; Schüle, R. ; Tàbara, D.; Jaeger, C. C. 2000. "Citizens' perspectives on Climate Change and Energy Use". *Global Environmental Change*. 10(3):169-184.

Marien, M. 1989. "Driving Forces and Barriers to a Sustainable Global Economy". *Futures*, 21(6):563-570.

Milbrath, L. W. 1996. "Envisioning a Sustainable Society". Publicat a R. A. Slaughter, *New Thinking for a New Millennium*. Londres: Routledge, pp.185-197.

Ravetz, J. R. 1997. "The Science of "What if?". *Futures*, 29(6):533-539.

Tàbara, D. 1998. "El medi ambient", publicat a Salvador Giner (Coord.) 1998. *La Societat Catalana*. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya.

Tàbara, D.; Van der Sluijs, J.; Tuninstra, W. 1999. "Ideal types, uncertainty and Integrated Environmental Assessment". Document de treball per al Seminari *Uncertainty and Integrated Environmental Assessment*. European Forum for Integrated Environmental Assessment. Viena: EFIEA. http://www.vu.nl/english/o_o/instituten/IVM/research/efiea/badenrep.pdf;